

Spreken is zilver, zwijgen is goud?

Participatie van jongeren in jeugdstrafrechtzaken

D. van Dijk, 3242242

K. H. J. van Lieshout, 3155587

N. Moorthamer, 3215679

K. M. Zwaan, 3120503

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Departement Pedagogische Wetenschappen

Cursusjaar 2009-2010

Begeleider: L. A. de Vries

Utrecht, juni 2010

Voorwoord

Na een half jaar onderzoek te hebben uitgevoerd aanschouwt u hier het resultaat. Er is onderzoek uitgevoerd naar de participatie en beleving van jongeren tijdens de rechtszitting. De motivatie voor dit onderzoek is ontstaan vanuit het gegeven dat nog veel vragen heersen over participatie van jongeren in de rechtszaal. Gedurende het afgelopen semester van het derde bachelorjaar Pedagogische Wetenschappen hebben wij ons beziggehouden met dit onderzoek. Wij hebben veel praktijkervaring opgedaan over de gang van zaken tijdens de jeugdstrafrechtzitting. Onze dank gaat uit naar Prof. Dr. Ido Weijers voor het bieden van de mogelijkheid dit onderzoek uit te voeren. Daarnaast gaat onze speciale dank uit naar Msc/Ma Sanne de Vries voor haar goede en enthousiaste begeleiding. Tenslotte willen wij mevrouw Mr. M. C. Tempelaar en mevrouw Mr. E. J. Davids danken voor hun belangeloze medewerking om toegang tot de rechtbank en de jongeren te verkrijgen. Wij hopen dat dit onderzoek aanleiding zal geven tot nieuwe inzichten in de omgang met jeugdigen in de rechtbank.

Spreeken is zilver, zwijgen is goud?

Participatie van jongeren in jeugdstrafrechtzaken.

Dijk, D. van, Lieshout, K. H. J. van, Moorthamer, N. en Zwaan, K. M.

Samenvatting

Achtergrond: Jaarlijks moeten veel jongeren voor de kinderrechter verschijnen. Vaak zijn deze jongeren niet goed voorbereid op de gang van zaken tijdens het strafproces en kan de rechter niet genoeg inspelen op de individuele jongere. Een uitgebreidere voorbereiding van zowel jongere als rechter, zou voor een betere participatie in het strafproces kunnen zorgen, wat mogelijk meer begrip oplevert bij de jongeren over de eventuele straf. *Doel:* Het doel van dit onderzoek is het analyseren van de participatie van jongeren tijdens de jeugdstrafrechtzitting aan de hand van de cognitieve, sociaal-emotionele en morele ontwikkeling. Daarnaast is gekeken hoe de band tussen de advocaat en de jongeren hieraan bijdraagt. *Methode:* De resultaten zijn verkregen aan de hand van observaties tijdens de zitting en interviews met de jongeren na afloop van de jeugdzittingen in Breda en Zutphen. *Resultaten:* Gebleken is dat de participatie van jongeren op elk niveau redelijk is te noemen. De bijdrage van de advocaat aan de participatie van de jongere blijkt matig. *Conclusie:* Er is enerzijds sprake van participatie tijdens de rechtszitting, anderzijds lijkt er ruimte te bestaan voor verbetering.

Inleiding

In Nederland bestaat sinds het begin van de twintigste eeuw een speciaal strafrecht ter bestrijding van criminaliteit, voor jongeren van twaalf tot achttien jaar; het jeugdstrafrecht. Het Nederlandse jeugdrecht kan worden beschreven aan de hand van de inquisitoire traditie, die domineert in continentaal Europa. De zitting draait primair om een dialoog tussen de kinderrechter en de jongere, vaak met enige inbreng van de ouders. Daarnaast is de centrale rol van de rechter terug te vinden in de functie van het voorbereiden van de zaak (Weijers & Rap, 2008). Het horen van de jongeren is belangrijk om de uitspraak aan te kunnen laten sluiten op het belang van het kind. Om deze reden wordt in de dialoog met de jongere ook naar de eigen visie van de jongeren gevraagd (Schuytplot, 1999). De hulpverlenings- en beschermingsgedachte staat centraal en de zitting vindt daarom achter gesloten deuren plaats (Weijers & Rap, 2008).

De afgelopen jaren is in Nederland echter sprake van verharding in dit strafrecht, jongeren krijgen zwaardere straffen en maatregelen opgelegd. In plaats van het zwaardere straffen, zijn vanuit de levensloopcriminologie echter ook andere verklaringen voor het stoppen met een criminele carrière te vinden, welke daarmee een keerpunt kunnen vormen in het leven van de jongere. Het is belangrijk om naar de invloed van

personen van instanties als de rechtbank te kijken. De rol van de rechter en andere instanties kunnen jongeren inzicht geven in hun strafzaak en daarmee een bepaald leereffect bereiken (Nuytien, Christiaens & Eliaerts, 2005). Om tot een daadwerkelijk keerpunt in het leven van de jeugdige verdachte te komen, is het van belang aan te sluiten op het ontwikkelingsniveau en rekening te houden met de betrekkelijke verantwoordelijkheid van de jongere. Hierin is daarmee een grote rol voor de rechter weggelegd (Oude Breuil, 2005).

De gedragsverandering is ook afhankelijk van de jongere zelf. Wanneer sprake is van participatie van de minderjarige tijdens de zitting, kan het leereffect en daarmee het keerpunt, pas optimaal tot stand komen (Schuytvlot, 1999). Jongeren in Nederland geven echter aan het strafrechtstelsel ondoorzichtig te vinden, waar rituelen, symbolen en professioneel taalgebruik aan bijdragen (Oude Breuil, 2005). Hier wringt de schoen; het specifieke jeugdstrafrecht hoort de participatie van jongeren te bevorderen, maar dezelfde jongeren geven aan juist hierin problemen te ondervinden. Daarnaast beschrijven Amerikaanse onderzoekers juridische autoriteiten in Noord-Amerika en Europa als incompetent om jeugdige verdachten te ondervragen (Saywitz, Jeanicke & Camparo, 1990). Als belangrijkste reden hiervoor wordt het relatief gebrekkige inzicht gegeven, dat juridische autoriteiten hebben in de omgang tussen het relatief lage ontwikkelingsniveau en het taalbegrip van jongeren.

Participatie in het jeugdstrafrecht

Afleidend uit het voorgaande kan gesteld worden dat jongeren passende ondersteuning nodig hebben om zo volwaardig mogelijk te kunnen participeren in het proces (Weijers, 2008). De participatie van jongeren tijdens de zitting kan gedefinieerd worden als het competent genoeg zijn om het rechtsproces op cognitief, sociaal-emotioneel en moreel niveau te volgen en daarmee op deze drie niveaus actief deel te nemen aan het proces (Steinberg, 2009). Daarnaast is de advocaat de aangewezen persoon om de participatie van de jongere te bevorderen door het verstrekken van informatie over het proces (Ruijsendaal, 2002). Hierbij is het van belang hoe de jongere de relatie met zijn of haar advocaat ervaart. Deze cliënt-advocaat relatie kan de participatie van de jongere namelijk beïnvloeden. Op basis hiervan kan gesteld worden dat de participatie ten eerste afhankelijk is van het ontwikkelingsniveau van de jongere en daarnaast van de cliënt-advocaat relatie (Scott & Steinberg, 2008). Vanuit de visie van Hart (1992) kunnen een viertal voorwaarden om een werkelijke participatie te bewerkstelligen worden afgeleid. De jongere moet ten eerste het doel van de rechtszaak begrijpen. Ten tweede zou de jongere moeten weten wie de beslissingen over zijn of haar betrokkenheid neemt en waarom. Ten derde dient de jongere een betekenisvolle, in plaats van decoratieve rol te hebben tijdens de zitting. Tenslotte zou de jongere vrijwillig moeten willen deelnemen,

nadat duidelijk is geworden met welk doel de rechtszaak wordt gehouden. Omdat de zittingen in een gedwongen kader plaatsvinden, is de kans klein dat aan deze laatste voorwaarde wordt voldaan. Dit zou mogelijk de participatie negatief kunnen beïnvloeden. De andere partijen in het jeugdstrafrecht, zoals de rechter, de Officier van Justitie (OvJ) en de advocaat, kunnen ook van invloed zijn op de participatie van de jongere.

Gezien het gegeven dat jongeren problemen ondervinden, wat betreft hun participatie tijdens de zitting, staat de volgende vraag centraal: 'Hoe ziet de participatie van de jongere eruit tijdens de jeugdstrafzitting?' Deze onderzoeksvraag zal beantwoord worden aan de hand van de volgende vier deelvragen: 'In hoeverre begrijpen jongeren de rol van de partijen, procedures en rituelen van een zitting?', 'Welke emoties voelen jongeren tijdens een zitting of hoe voelen jongeren zich bejegend door de rechter?', 'Is er sprake van een verschil in het ervaren van morele emoties tussen *first offenders* en recidivisten' en 'Hoe wordt de rol van de advocaat beoordeeld door de jongere?'

De doelstelling van dit onderzoek richt zich mede op het komen tot mogelijke aanbevelingen voor de participatie van jongeren tijdens de jeugdstrafzitting. Tevens ligt het inhoudelijke doel in het omschrijven van de participatie van jongeren tijdens de jeugdstrafzitting, zodat tijdens de jeugdzittingen nader kan worden aangesloten op de verschillende ontwikkelingsniveaus van jongeren.

Over de cognitieve, sociaal-emotionele en morele participatie van Nederlandse jongeren tijdens een jeugdstrafzitting is nog weinig specifieke literatuur uitgebracht. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt daarom in het bijdragen aan literatuur over dit onderwerp. De maatschappelijke relevantie ligt in het verkrijgen van meer inzicht in de mate waarin jongeren participeren in de rechtszitting. Hierdoor kan inzicht worden verkregen hoe de actoren van de rechtbank zich beter kunnen aanpassen aan het ontwikkelingsniveau van de jongeren. Wanneer aangesloten wordt bij het ontwikkelingsniveau, is het aannemelijker dat een positieve gedragsverandering plaatsvindt, waardoor de kans op recidive verminderd.

Om de vier deelvragen te kunnen beantwoorden zullen eerst kort de cognitieve, sociaal-emotionele en morele participatie en de rol van de advocaat besproken worden. Hierna zullen de methoden van dit onderzoek belicht worden. Vervolgens komen de resultaten en bijbehorende conclusies per deelvraag aan bod. Tenslotte zal aan de hand van de resultaten een antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag.

Cognitieve participatie

Eerder is beschreven dat het hebben van voldoende cognitief begrip een belangrijke voorwaarde is voor participatie van de jongere tijdens de zitting (Weijers, 2008). Dit betekent dat de jongere de gebeurtenissen tijdens de zitting begrijpt en bevat wat van hem of haar verwacht wordt. Het is noodzakelijk dat jongeren de procedures tijdens een zitting begrijpen (Peterson-Badali & Abramovitch, 1992). De volgende deelvraag is

opgesteld om de cognitieve participatie te onderzoeken: 'In hoeverre begrijpen jongeren de rol van de partijen, procedures en rituelen van een zitting?'

Cognitieve ontwikkelingstheorieën vinden gedeeltelijk aansluiting bij hersenonderzoek naar cognitieve vermogens. Volgens de theorie van Piaget groeit het cognitieve vermogen vanaf elf jaar naar het volwassen niveau toe, waarbij de wereld meer abstract gezien wordt (Santrock, 2008). Deze ontwikkeling wordt door hersenonderzoek bevestigd (Anderson, Anderson, Northam, Jacobs & Catroppa, 2001; Blakemore & Frith, 2005; Kail, 1997). Prestaties op taken die de coördinatie van emoties en cognitie betreffen, kunnen zich ver na de adolescentie ontwikkelen, onder andere door de relatief late ontwikkeling van optimaliserende verbindingen tussen hersengebieden (Steinberg, 2009). Minder ervaring en een minder ontwikkelde informatieverwerking, zijn daarnaast verantwoordelijk voor het feit dat adolescenten minder competent zijn in het toepassen van de cognitieve vaardigheden dan volwassenen (Scott & Steinberg, 2008). Voorgaand onderzoek sluit aan bij Vygotsky's ontwikkelingstheorie dat jongeren door ervaring leren en dat leren plaatsvindt door nieuwe informatie te koppelen aan bestaande kennis (Santrock, 2008).

In onderzoek onder jongeren van elf tot 24 jaar, naar de mate van begrip van jongeren tijdens de zitting, wordt gevonden dat het begrip van procedures tijdens de zitting onder jongeren tijdens de adolescentie toeneemt, ook wat betreft duidelijkheid en abstractie (Grisso et al., 2003). Uit ander onderzoek blijkt dat een aanzienlijk deel van de jongeren tot en met zestien jaar nog niet voldoende begrip heeft om de functies, significantie van en verschillen tussen bepaalde rechten te benoemen (Peterson-Badali & Abramovitch, 1992). Tevens blijkt dat jongeren die in aanraking komen met justitie lagere cognitieve vermogens bezitten, dan jongeren zonder justitiële contacten (Geest, Blokland & Bijleveld, 2009; McGloin & Pratt, 2003). Ook uit onderzoek naar het begrip van Nederlandse kinderen van juridische procedures blijkt dat jongeren vaak niet weten wat gezegd en bedoeld wordt tijdens de zitting (Schuytplot, 1999). Het algemeen begrip van jongeren hangt samen met de specifieke kennis van juridische termen. Deze termen en juridische afkortingen worden veel gebruikt door kinderrechters in Nederland, terwijl jongeren deze niet begrijpen. Strafrechtelijk jargon moet om die reden zo veel mogelijk vermeden worden, anders is toelichting noodzakelijk (Weijers, 2008). Wanneer het begrip van jongeren over de procedures en rituelen tijdens de zitting toeneemt, wordt een daling waargenomen van angst en wantrouwen bij jongeren. Verder verhoogt het de kans op het begrijpen van de betekenis van de opgelegde maatregel of straf (Schröner, 1971, zoals geciteerd in Schuytplot, 1999). Hierdoor kan verwacht worden dat de participatie tijdens de zitting pas optimaal bereikt kan worden als jongeren voldoende begrip hebben van de gang van zaken tijdens de rechtszaak.

Het begrip onder jongeren lijkt steeds verder toe te nemen naar mate de leeftijd vordert, met een overgangspunt rond het zestiende levensjaar. Aan de hand van deze theoretische bevindingen is de volgende verwachting over de cognitieve participatie opgesteld: 'Het begrip van jongeren ouder dan zestien jaar, over rituelen, termen, procedures en de communicatie tussen partijen in het jeugdstrafrecht, zal groter te noemen zijn, in vergelijking met jongeren tot en met zestien jaar'.

Sociaal-emotionele participatie

De kinderrechter dient op emotioneel niveau goed contact te maken met de jongere om de participatie van de jongere te optimaliseren. De participatie voor de jongere wordt omschreven als het geïnteresseerd zijn in de zitting, het ervaren van emoties en het kunnen weergeven van of vertellen over de eigen gevoelens (Grisso et al., 2003). Weinig aandacht is besteed aan de emotionele beleving van de jongere hierbij (Schuytvlot, 1999). Dit leidt tot de volgende deelvraag: 'Welke emoties voelen jongeren tijdens een zitting of hoe voelen jongeren zich bejegend door de rechter?'.

Het kunnen omgaan met hormonale schommelingen, die opkomen in de adolescentie, is nodig om later goed te kunnen functioneren in het dagelijks leven. Deze omgang neemt toe naarmate de adolescentie vordert (Larson & Brown, 2007). De processen die van belang zijn in de ontwikkeling van emoties verschillen echter bij delinquente jongeren in vergelijking met niet-delinquente jongeren (Dodge et al., 2003). Agressieve kinderen negeren relevante sociale signalen en focussen zich juist op de agressieve signalen. Onduidelijke signalen worden snel als vijandelijk ervaren, waarop een boze reactie volgt. Ook bestaat er een gebrek aan empathie voor fictieve voorbeelden. Wanneer delinquente jongeren gevraagd worden te reageren op vignetten, verklaren zij minder hevige negatieve emoties te ervaren dan niet-delinquente jongeren. Omdat dit een lage sociale responsiviteit met zich meebrengt, is het evident dat de genoemde negatieve emoties aanwezig zullen zijn (Robinson, Roberts, Strayer & Koopman, 2007). Het is dan ook belangrijk dat de rechter inspeelt op emotionele uitingen voor een goede emotionele communicatiebasis.

Doordat het horen van jongeren zorgt voor een verbeterde participatie, hebben jongeren spreekrecht in de rechtszitting (Schuytvlot, 1999). Dit dient geïntegreerd te zijn in de zitting. Wanneer een zitting kort en formeel is, waarbij jongeren niet vaak aan het woord komen, kunnen jongeren juist het gevoel krijgen dat óver hen wordt beslist. Dit komt de betrokkenheid en participatie niet ten goede (Hart, 1992).

De mate waarin de rechter de jongere serieus neemt is ook van invloed. Invloed kan namelijk pas uitgeoefend worden wanneer er een gedegen contact is. Autoriteitsconflicten zijn een sterke voorspeller van crimineel gedrag (Santrock, 2008). Deze autoriteitsconflicten zouden zich in de rechtszaal dan ook kunnen afspelen tussen de verdachten en de rechter. In de vroege adolescentie zijn jongeren meer geneigd naar

autoriteit te conformeren dan in de late adolescentie (Lapsey, Harwell, Olson, Flannery & Quintana, 1984).

Een ander obstakel voor het goede contact met de jongeren is dat 45 tot 70 procent van de jongeren die in contact komen met de rechter, in bepaalde mate voldoen aan diagnostische criteria voor mentale stoornissen (Grisso, 2004). Daarnaast stelt Weijers (2008), dat de meeste adolescenten die in contact komen met de rechtbank een ontwikkelingsachterstand hebben. Dit is het meest waarschijnlijk in de vroege adolescentie (Grisso et al., 2003). Eén van de verworvenheden die de adolescentie met zich meebrengt en waar jongeren met een ontwikkelingsachterstand op achterlopen, is het begrijpen en reguleren van de eigen emoties. Vooral in complexe situaties waar verschillende interactiesystemen op hetzelfde moment plaatsvinden (Fischer, Shaver & Carnochan, 1990). Van een complexe situatie met verschillende interactiesystemen is sprake in de rechtbank, aangezien de rechter met zowel de jongere, de ouders, als ook de OvJ een interactiesysteem vormt. Tevens interacteert de OvJ met de jongere en de ouders. Ryan en Redding (2004) stellen dat er wel degelijk reële emotionele stoornissen voor komen onder de jeugdige verdachten, die niet opgemerkt of behandeld worden.

Ouders hebben aanvullend ook invloed op de emotionele beleving van het kind. Op het moment dat de ouders worden betrokken bij het strafproces, geeft dit de jongere het gevoel dat zijn of haar verhaal er toe doet en dat de jongere, samen met de ouders, gehoord wordt (Weijers, 2008). Naast deze positieve indirecte invloed van ouders op de emoties, is ook het feit dat de ouders aanwezig zijn belangrijk. Wanneer een jongere namelijk een goede binding met de ouders heeft, zorgt dit volgens de bindingstheorie van Hirschi voor een hechte band, een 'attachment', die hem kan afhouden van verdere criminele activiteiten (Weerman, 2001).

Op basis van bovengenoemde onderzoeken kan de volgende verwachting worden opgesteld: 'De jongeren zullen de rechtszitting overwegend als vijandelijk ervaren, waarbij emoties als boosheid en verontwaardiging overheersen'. Daarbij wordt verwacht dat zowel de rechter als de ouder(s) als beïnvloedende factor naar voren komen.

Morele participatie

Nadat hierboven is gekeken naar de cognitieve en sociaal-emotionele participatie, zal in dit stuk gekeken worden naar de morele participatie aan de hand van de volgende deelvraag: 'Is er sprake van een verschil in het ervaren van morele emoties tussen *first offenders* en recidivisten?'. Om deze vraag te beantwoorden zal als eerste de morele ontwikkeling belicht worden. Op de morele ontwikkeling bestaat zowel een cognitieve als een affectieve visie (Le Sage, 2006). Bij de cognitieve visie draait het voornamelijk om de ontwikkeling van een moreel kennisvermogen. Vanuit deze visie gezien is het nodig dat de jongere over een voldoende moreel kennisvermogen beschikt, om actief te kunnen participeren. Volgens Kohlberg (1981, zoals geciteerd in Le Sage, 2006) verloopt

die ontwikkeling via zes fases. Kort gezegd speelt in de eerste fase de angst voor straf een belangrijke rol; beslissingen om iets wel of niet te doen komen voort uit angst voor bestraffing (Steketee, Ter Woerds, Moll, & Boutellier, 2006). In de tweede fase zijn de morele beslissingen gebaseerd op eigenbelang. In de derde fase staat het krijgen van waardering van de sociale omgeving centraal. In de vierde fase wordt het bewustzijn van de regels die in de samenleving bestaan ontwikkeld. In de vijfde fase wordt het vermogen tot oordeelsvorming ontwikkeld. Tenslotte zijn in de zesde fase de morele beginselen geïnternaliseerd. Uit onderzoek van Stams en collega's (2006) is gebleken dat delinquente jongeren zich in de eerste en tweede ontwikkelingsfase bevinden en niet-delinquente jongeren in de derde en vierde fase. Tevens blijkt dat delinquente jongeren over het algemeen minder rijp zijn in hun morele oordeelsvorming dan niet-delinquente jongeren (Lardén, Melin, Holst & Langström, 2006).

Bij de affectieve visie past het idee dat de morele ontwikkeling primair gevoed wordt door emoties in plaats van door cognities (Le Sage, 2006). Het begrip '*empathic distress*' staat hierbij centraal. Hier is sprake van wanneer een persoon zich onbehagelijk voelt, door het onbehagen gevoel van een ander persoon. Empathie wordt dan ook wel 'plaatsvervangend voelen' genoemd. De toestand van zich aangedaan voelen door het leed van iemand anders, is de aanzet tot het ontwikkelen van de emoties schuld en schaamte wanneer geen pro sociaal gedrag wordt vertoond. Vanuit deze visie gezien is het nodig dat de jongere morele emoties als empathie, schuld, spijt en schaamte kan uiten of ervaren om te participeren. Uit onderzoek blijkt dat delinquente jongeren vaak gefocust zijn op hun eigen gevoelens (Lardén et al., 2006). Dit beïnvloedt het cognitief verwerken van empathie en verhoogt de kans dat het gevoel van anderen niet in acht wordt genomen. Tevens kan volgens Barigga, Sullivan-Cosetti en Gibss (2009) een gebrek aan empathie gezien worden als een fundamenteel kenmerk voor een antisociale persoonlijkheid.

Voor de participatie is het ook van belang dat de jongere wordt aangesproken op de morele kant van het delict, ook wel een moreel appèl genoemd. De kinderrechter is hiervoor een onmisbaar figuur (Weijers, 2008). Een moreel appèl kan vanuit een affectief opzicht gedaan worden, door Weijers en Hokwerda (2003) ook wel de paternalistische berisping genoemd. De jongere wordt gewezen op zijn foute gedrag en op zijn morele en sociale falen. Ook kan vanuit een cognitief opzicht een moreel appèl worden gedaan door middel van het stellen van vragen over de consequenties van het delict.

Wanneer gekeken wordt naar de morele emoties die jongeren ervaren, zijn alleen gegevens gevonden over de morele emoties die jongeren tijdens het begin van hun detentie ervaren. Het blijkt dat *first-offenders*, vaker schuldgevoelens hebben over het delict dan recidivisten (Van der Laan, Vervoorn, Van der Schans & Bogaerts, 2008). Ook worden gevoelens van schaamte voornamelijk bij *first-offenders* waargenomen. De

schaamtegevoelens worden ervaren tegenover de familie met betrekking tot de gevangenneming. Op basis hiervan wordt de volgende verwachting opgesteld: 'First offenders zullen meer morele emoties ervaren tijdens de zitting dan recidivisten'. Aanvullend zal gekeken worden tegenover wie de morele emoties betrekking hebben. Omdat de rechter als een onmisbaar persoon wordt gezien in het moreel appèl, wordt gekeken of de rechters uitspraken doen die mogelijk de morele emoties van de jongeren beïnvloeden.

Rol van de advocaat

In dit deel zal de rol van de advocaat worden behandeld aan de hand van de volgende deelvraag: 'Hoe wordt de rol van de advocaat beoordeeld door de jongere?' Een advocaat heeft zowel een juridische als een pedagogische rol. Zo moet de advocaat de jongere juridisch advies geven betreffende zijn positie in het strafproces en moet hij zijn de cliënt op de hoogte houden van gebeurtenissen tijdens het proces en uitleg geven over het gehele proces (Ruijsendaal, 2002). Tegelijkertijd is de advocaat een vertrouwenspersoon voor de jongere met als taak de jongere te steunen in het strafproces. De advocaat heeft op deze manier invloed op de kwaliteit van de cliënt-advocaat relatie. Deze relatie is van belang bij de participatie van de jongere.

Jongeren die voor de jeugdrechter moeten verschijnen blijken het vooral belangrijk te vinden om een eigen inbreng te hebben in hun zaak, om met respect behandeld te worden en dat hun advocaat objectief en betrouwbaar is (Peterson-Badali, Care & Broeking, 2007). Van begin af aan zal de advocaat een goede band moeten opbouwen met de jongere om hem of haar zo goed mogelijk te kunnen verdedigen (De Jonge, 2008). Uit onderzoek blijkt dat cliënten met meer kennis over het strafproces ook meer vertrouwen hebben in hun advocaat (Peterson-Badali et al., 2007). Het is echter nog vaak het geval dat jongeren moeite hebben met het begrijpen van de procedures en de gang van zaken in de rechtbank (Weijers, 2008). Dit kan er toe leiden dat jongeren het gevoel krijgen dat de advocaat niet aan hun kant staat (Peterson-Badali et al., 2007).

De rol van de advocaat moet niet onderschat worden (Sarat & Felstiner, 1988). Het is bij jongeren belangrijk dat zij tijdens het proces goede begeleiding krijgen. Vaak weten deze jongeren weinig van het strafrecht af, hebben zij een lage intelligentie en soms ook bijkomende psychische- of gedragsstoornissen. Wanneer de jongeren het nut inzien van hun eigen strafproces en van de eigen participatie hierin, is de kans groot dat er daadwerkelijk geleerd wordt van de fouten en dat er minder snel in herhaling wordt vervallen. Om dit nut in te kunnen zien is een goede begeleiding van een advocaat onmisbaar. Ook moet de advocaat erop toezien dat de jeugdige begrijpt wat er gebeurt tijdens de zitting en wat er gezegd wordt. Daarnaast kan de advocaat de jongere ook wijzen op de nadelige gevolgen van zijn gedrag voor zichzelf, voor het slachtoffer en voor de maatschappij (Ruijsendaal, 2002).

Onderzoek van Boccaccini en Brodsky (2002) toont aan dat de mate waarin een cliënt zijn of haar advocaat vertrouwt direct invloed heeft op de kwaliteit van de cliënt-advocaat relatie. Bovendien blijkt uit dit onderzoek, net als uit het onderzoek van Peterson-Badali en collega's (2007), dat cliënten met minder kennis over het strafproces of met misvattingen over de rol van de advocaat, minder vertrouwen in hun advocaat hebben. Dit zal van invloed zijn op de relatie tussen de jongere en de advocaat. Geen, of een slechtere participatie van de jongere, kan het gevolg zijn (Boccaccini & Brodsky, 2002). Ook onderzoek van Pierce en Brodsky (2002) toont aan dat weinig kennis over strafzaken en over de rol van de advocaat samenhangt met het wantrouwen van de advocaat. Tot slot noemt Dickens (2005) dat het van belang is dat advocaten niet alleen een goede band hebben met hun cliënten, maar ook met hulpverleners van bijvoorbeeld de jeugdreclassering.

Op basis van bovengenoemde literatuur is de volgende verwachting opgesteld: 'Er zal een verband gevonden worden tussen de mate van voorbereiding van de advocaat en jongere samen op de strafzaak, en het vertrouwen in de advocaat'.

Methode

Type onderzoek

In dit onderzoek wordt beoogd de gevoelens en gedachten van jongeren te beschrijven in de bestaande context van de rechtbank. Om het gedrag en de visie van de jongeren grondig te kunnen begrijpen, is gekozen voor een casestudie als onderzoeksdesign. Dit design valt onder kwalitatief onderzoek. Hierbij wordt de literatuur veelal gebruikt als richtsnoer om de probleemstelling te formuleren. Tijdens het onderzoek wordt getracht te begrijpen wat zich afspeelt door de juiste begrippen te beschrijven (Robson, 2002). In dit onderzoek gaat het hoofdzakelijk om het interpreteren van de gegeven antwoorden in het interview met de jongere. Deze interviews worden ondersteund door observaties van de rechtszitting, uitgevoerd door verschillende onderzoekers.

Dataverzameling

Voor het verzamelen van data is als eerste toestemming gevraagd aan de desbetreffende rechtbanken. Daarna is door middel van een brief toestemming gevraagd aan de jongeren, ouders en advocaat om de zitting bij te wonen en om naderhand een interview af te nemen. Er wordt gebruik gemaakt van een semigestructureerd interview. De vragen zijn geformuleerd, maar kunnen tijdens het interview wel worden aangepast (Robson, 2002). Van dit type interview is gebruik gemaakt om de visie en de beleving over de rechtszitting van de jongere te verkrijgen. Er is gewerkt met twee verschillende interviews. In Breda is met de oorspronkelijke versie van twintig vragen gewerkt (zie bijlage 1). De vragen 8, 11, 12, 21, 22 en 23 zijn toegevoegd om een vollediger beeld te verkrijgen van de participatie. Deze versie is in Zutphen gebruikt. Deze interviews

worden ondersteund door observaties van de jongere, rechter, advocaat en OvJ tijdens de rechtszitting. De interviews zijn in tweetallen afgenomen, waarvan één iemand de vragen heeft gesteld en de ander de antwoorden heeft genotuleerd. Met de eerste observatielijst dient een algemene indruk te worden verkregen van de verschillende partijen en een specifieke indruk van de dialoog en/of interactie tussen de rechter, de OvJ en de advocaat. De tweede observatielijst wordt gebruikt als aanvulling om de jongeren te observeren. Aan de hand van deze lijst wordt gekeken naar de cognitieve, sociaal-emotionele en morele competenties van de jongere. Hierbij is de observatie voornamelijk gericht op de emoties, houding en verbale communicatie van de jongere.

Datapreparatie

Voor de analyse van de afgenomen interviews zijn deze eerst uitgewerkt. Vervolgens heeft open codering plaatsgevonden, hierbij worden aparte relevante stukken uit de antwoorden gehaald (Boeije, 2005). Deze krijgen elk een bijbehorende naam, een code. Hierna volgt het axiaal coderen, hierbij worden meer tekst omvattende codes gevormd. In dit proces wordt constant nagegaan of de codes de gegevens voldoende dekken. Tenslotte wordt door selectief coderen een verdere structuur aangebracht in de verschillende codes, waardoor meer zicht verkregen wordt op de probleemstelling (zie bijlage 3). De observaties zijn geanalyseerd in relatie met de interviews, gekeken is of de observaties overeenkomen met de antwoorden van de jongeren.

Onderzoeksgroep

De populatie waaruit de selecte steekproef is getrokken, bestaat uit twintig allochtone en autochtone jongens en meisjes, woonachtig in West-Brabant en omgeving Zutphen (zie bijlage 2). Een grotere onderzoeksgroep in dit onderzoek is vanwege tijdgebrek niet haalbaar. De leeftijd van de jongeren ten tijde van het plegen van het delict varieert van twaalf tot en met zeventien jaar. Deze jongeren hebben als gezamenlijk kenmerk het terechtstaan voor de enkelvoudige kamer in de rechtbank te Breda of Zutphen in de periode van half maart tot eind april 2010. Selectie vindt plaats door de specifiek uitgezochte dagen voor het houden van de interviews. Daarbij bepalen de jongeren zelf, maar ook de ouders en de advocaat, of aan het onderzoek mee wordt gewerkt.

In beide rechtbanken zijn tien jongeren ondervraagd, waarvan negen jongens en één meisje (tabel 1 en 2). De groepen in Breda en Zutphen laten zich respectievelijk kenmerken door drie *first offenders* en zeven recidivisten en vijf *first offenders* en vijf recidivisten. In Breda zijn vier vrouwelijke rechters geobserveerd (tabel 3) en in Zutphen twee vrouwelijke en twee mannelijke rechters (tabel 4).

Tabel 1. *Demografische gegevens van de jongeren in Breda*

Zaak	Geslacht	Leeftijd in jaren tijdens de zitting	Etniciteit	Onderwijs	Justitieel verleden
1	Jongen	17	autochtoon	ROC	recidivist
2	Jongen	18	allochtoon	HAVO	recidivist
3	Jongen	17	autochtoon	MAVO	first offender
4	Jongen	19	autochtoon	VMBO	recidivist
5	Jongen	17	allochtoon	ROC	recidivist
6	Jongen	13	autochtoon	VMBO	first offender
7	Meisje	16	autochtoon	VMBO	first offender
8	Jongen	16	autochtoon	MBO	recidivist
9	Jongen	17	autochtoon	HAVO	recidivist
10	Jongen	15	autochtoon	VMBO	recidivist

Tabel 2. *Demografische gegevens van de jongeren in Zutphen*

Zaak	Geslacht	Leeftijd in jaren tijdens de zitting	Etniciteit	Onderwijs	Justitieel verleden
1	Jongen	18	autochtoon	geen	recidivist
2	Jongen	17	autochtoon	VMBO	first offender
3	Meisje	15	autochtoon	ZMOK	first offender
4	Jongen	16	autochtoon	VMBO	first offender
5	Jongen	15	autochtoon	geen	recidivist
6	Jongen	14	allochtoon	geen	recidivist
7	Jongen	17	allochtoon	VMBO	recidivist
8	Jongen	18	autochtoon	VMBO	first offender
9	Jongen	18	allochtoon	ROC	recidivist
10	Jongen	15	autochtoon	VMBO	first offender

Tabel 3. *Geslacht en behandelde zaken van de rechters in Breda*

Rechter	Geslacht	Behandelde zaak
Rechter A	Vrouw	1, 2
Rechter B	Vrouw	3, 4, 5, 6
Rechter C	Vrouw	7
Rechter D	Vrouw	8, 9, 10

Tabel 4. *Geslacht en behandelde zaken van de rechters in Zutphen*

Rechter	Geslacht	Behandelde zaak
Rechter A	Vrouw	1,2,3
Rechter B	Man	4,5
Rechter C	Vrouw	6,7
Rechter D	Man	8,9,10

Validiteit en Betrouwbaarheid

De kwalitatieve opzet van dit onderzoek beperkt de interne validiteit, doordat sociale wenselijkheid op kan treden tijdens het interview met de jongeren (Robson, 2002). Wanneer niet in een afgesloten ruimte gesproken kan worden, of wanneer de advocaat of ouders aanwezig zijn bij het interview, is het mogelijk dat de jongere bepaalde vragen volgens geldende normen beantwoordt. Daarnaast kan de begripsvaliditeit aangetast worden doordat de jongeren de vragen in het interview verschillend interpreteren ('t Hart, Boeije & Hox, 2006). Door uitleg bij de vragen te geven wordt getracht

verschillende interpretaties te beperken om zo de validiteit van de resultaten zo veel mogelijk te waarborgen.

Hoe de participatie van jongeren in Nederland die met de rechtbank in aanraking zijn gekomen omschreven kan worden, de mate van generaliseerbaarheid, is door de kleine en selecte steekproef moeilijk te zeggen (Boeije, 2005). Met de resultaten van dit onderzoek kunnen uitspraken worden gedaan over de onderzoeksgroep, omdat het onderzoek in de bestaande praktijk wordt verricht. Op deze manier kunnen de twee plaatsen ook vergeleken worden. Daarnaast wordt de onderzoekssituatie beschreven vanuit het gezichtspunt van de jongere, dit vergroot de inhoudelijke generalisatie ('t Hart et al., 2006).

Bij kwalitatief onderzoek wordt vooral aandacht besteed aan de inzichtelijkheid en controleerbaarheid van onderzoeksconclusies. Het gedrag van de jongeren kan verschillend geïnterpreteerd worden. Het onderzoek wordt namelijk uitgevoerd door vier verschillende onderzoekers. Op deze manier kunnen vooroordelen van een bepaalde onderzoeker beperkt worden en kunnen resultaten door meerdere onderzoekers gecontroleerd worden. Dit verhoogt de *interobserver* betrouwbaarheid (Robson, 2002). De betrouwbaarheid wordt ook verhoogd door datatriangulatie ('t Hart et al., 2006). Dit houdt in dat gebruik wordt gemaakt van meer dan één methode om de data te verzamelen. In dit onderzoek wordt daarom gebruikt gemaakt van zowel een interview als twee observatielijsten. Tenslotte kan door de aanwezigheid van de onderzoekers in de rechtbank ook een vertekend beeld ontstaan.

Operationalisatie

Onder *first offenders* worden jongeren verstaan die nog niet eerder in aanraking met justitie zijn geweest (Steketee et al., 2006). Verder wordt gesproken over allochtoon en autochtoon. Bij allochtone jongeren is één of beide ouders in een niet westers land geboren en bij autochtone jongeren zijn beide ouders in Nederland geboren (Eldering, 2008). De cognitieve, sociaal-emotionele en morele participatie en de rol van de advocaat worden in het interview vertegenwoordigd door respectievelijk de vragen: 4 tot en met 8, 9 tot en met 12, 18 tot en met 23 en 13 tot en met 17.

Voor de cognitieve participatie komen de volgende kernlabels over het begrip in het interview naar voren: de duidelijkheid van de zitting en de uitspraak, de rollen van de partijen, het stellen van eventuele vragen en het doel van de zitting. Zo is bijvoorbeeld gevraagd wat lastig werd gevonden tijdens de zitting en welke termen niet begrepen zijn. Bij de sociaal-emotionele participatie vormen het gevoel en de ervaring van de jongeren de kernlabels waaruit de vragen zijn geformuleerd. Zo is gevraagd naar het ervaren gevoel tijdens de zitting, gevoel ten opzichte van de al dan niet aanwezige ouders en het gevoel en de ervaring van het worden toegesproken door de rechter. Voor de morele participatie vormen de morele emoties als schuld, schaamte, spijt en empathie de

kernlabels. In de interviews is gevraagd of de jongeren deze emotie ervaren. Bij elke vraag wordt daarbij uitgelegd wat deze emoties inhouden. Op basis van de bestudeerde literatuur over de rol van de advocaat, komen de volgende twee kernlabels voor het interview naar voren: het vertrouwen in de advocaat en de kwaliteit van de band tussen de jongere en de advocaat. Aanvullend wordt gevraagd wat de jongeren vinden van hun advocaat, of ze zich gerespecteerd voelen door hun advocaat en of ze vinden dat de advocaat dingen goed heeft uitgelegd (bijvoorbeeld het verloop van een zitting).

Resultaten

De jeugdzitting verloopt (in Breda en Zutphen) volgens vaste procedures. Nadat de rechter de personalia van de verdachte heeft doorgenomen, leest de Officier van Justitie de tenlastelegging voor en begint de rechter met de afhandeling van de feiten. Hierna gaat de rechter in op de persoonlijke omstandigheden. Vervolgens benoemt de OvJ in het requisitoir alle feiten, wordt het afkeurenswaardige van de daad benadrukt, en geeft de OvJ zijn mening over het bewijs en de eis van de straf. De advocaat beargumenteert in het pleitbetog ook zijn mening over het bewijs en de eis van de straf en gaat hierbij in op de goede kanten van de verdachte. Afsluitend wijst de rechter de jongere op zijn recht om het laatste woord te voeren en volgt de uitspraak (Bakker, 2009).

Cognitief begrip

Om de verwachting te analyseren dat het begrip van jongeren toeneemt naar mate de leeftijd vordert zullen de resultaten uit het interview en de observaties besproken worden. De resultaten worden opgesplitst naar twee verschillende leeftijdsgroepen. Negen jongeren behoren tot de jongere leeftijdsgroep tot en met zestien jaar (JL). Elf jongeren zijn ouder dan zestien op het moment van de zitting en behoren tot de oudere leeftijdsgroep (OL). In tabel 5 zijn de aantallen en percentages te vinden over de resultaten van de interviewvragen, deze zullen vervolgens verder worden toegelicht.

Tabel 5. *Aantallen en percentages van jongeren in verschillende leeftijdsgroepen en het totaal met betrekking tot onbegrip over verschillende cognitieve onderwerpen*

	Jongere groep	Oudere groep	Totaal
Onduidelijke zitting	2 (22%)	3 (27%)	5 (25%)
Termen niet begrepen	3 (33%)	5 (45%)	8 (40%)
Verkeerde omschrijving rollen	1 (11%)	1 (9%)	2 (10%)
Vragen aan advocaat willen stellen	2 (22%)	1 (9%)	3 (15%)
Onduidelijke uitspraak	0	1 (9%)	1 (5%)
Oneens met uitspraak	4 (44%)	4 (36%)	8 (40%)
Onduidelijk doel van rechtszaak	0	0	0

Vijf jongeren geven aan de zitting (gedeeltelijk) onduidelijk te vinden. Wanneer dit opgesplitst wordt in de twee leeftijdsgroepen, is te zien dat 22% van de JL, en 27% van de OL de zitting niet helemaal als duidelijk heeft ervaren. Daarnaast blijkt dat 33% van

de JL bepaalde woorden of termen die genoemd zijn tijdens de rechtszaak, niet begrepen heeft, tegenover 45% van de OL. De verschillende rechters in dit onderzoek zijn geobserveerd tijdens diverse zaken. Uit de observaties lijkt dat zowel de jeugdrechters van Zutphen als die van Breda sterk verschillen in onder andere de articulatie, het aantal gestelde vragen en het laten uitspreken van jongeren per zaak. Zo lijkt uit de observaties tussen de rechters een algemeen verschil waarneembaar in de snelheid en de toon van het spreken. De individuele rechters lijken echter ook per jongere anders op te treden, het aantal vragen dat bijvoorbeeld gesteld wordt verschilt bij één rechter uit Breda sterk tussen twee zaken.

Betreffende de rollen van de partijen omschrijft per leeftijdsgroep één jongere de rol van de OvJ verkeerd. De rol van rechter en advocaat wordt door alle jongeren juist omschreven. Het is waarschijnlijk dat dit samenhangt met de introductie van de rechters. Alle rechters vertellen de jongeren namelijk aan het begin van de rechtszaak wat de functies van de personen zijn die tegenover de jongere zitten. Als derde is gebleken dat van de twintig jongeren, twee jongens van vijftien en zestien (22%) en een meisje van zeventien jaar (9%) vragen aan de advocaat hebben willen stellen. De overige jongeren (69%) hebben hier geen behoefte aan gehad. Betreffende het meisje bestond verwarring over de exacte achternaam van een slachtoffer, de rechter sprak dit verkeerd uit. Eén van de jongens heeft tijdens de zitting een beroep gedaan op zijn zwijgrecht. De rechter heeft hem hierna andere vragen gesteld. De jongen heeft aan zijn advocaat willen vragen wat hij hierop moest zeggen. De overige jongen benoemt niet wat hij had willen vragen.

Verder blijkt dat één jongere van zeventien jaar (5%) de uitspraak niet snapt. Opgesplitst naar leeftijd geeft 44% van de JL aan het oneens te zijn met de uitspraak tegenover 36% van de OL. De reden die enkele keren genoemd wordt is het niet eens zijn met de bewezen verklaarde feiten of het niet eerlijk te vinden in vergelijking met opgelegde sancties voor andere veroordeelde jongeren. Uit de observaties blijkt over het algemeen dat de rechter eerst uitlegt hoe tot deze strafbepaling is gekomen, voordat de daadwerkelijke uitspraak van de straf gegeven wordt. De rechters gaan hierbij vaak in op de overtuiging van de schuld van de verdachte, de consequenties die de overtreding heeft gehad en in welke mate de verdachte hier bewust van is. Tenslotte laat de laatste interviewvraag zien dat alle jongeren vertellen te weten met welk doel de zitting gehouden is. Deze vraag is echter alleen gesteld aan de tien jongeren in Zutphen. Uit de observaties komt ook weinig extra informatie. Hier blijkt namelijk dat slechts twee rechters van beide rechtbanken de jongeren vragen naar de aanleiding van de rechtszaak. Dit weten de twee zestienjarige jongeren beide juist te benoemen.

Aan de hand van bovenstaande resultaten wordt de verwachting niet bevestigd dat het begrip van jongeren ouder dan zestien jaar, over rituelen, termen, procedures en de communicatie tussen partijen in het jeugdstrafrecht, groter te noemen zal zijn, in

vergelijking met jongeren tot en met zestien jaar. Jongeren boven de zestien hebben namelijk vaker aangegeven de zitting en bepaalde termen onduidelijk te vinden, in vergelijking met de jongeren tot zestien jaar. Daarentegen heeft de jongere groep wel vaker inhoudelijke vragen willen stellen aan de advocaat, waaruit op te maken is dat bepaalde zaken onduidelijk zijn en de participatie meer belemmerd wordt.

Daarnaast kan niet aangenomen worden dat het begrip van jongeren tot en met zestien jaar niet optimaal genoeg is om te kunnen participeren tijdens de zitting. De jongeren geven aan het doel van de rechtszaak te begrijpen en zij kunnen de rollen van de verschillende partijen weergeven. Daarnaast kan worden opgemaakt dat bijna de helft van deze kinderen het niet eens is met de uitspraak. Dit zou kunnen betekenen dat jongeren niet begrijpen waarom de straf wordt opgelegd. Het kan ook betekenen dat de participatie niet optimaal is geweest.

Dit onderzoek bevestigt niet dat het cognitief begrip van jongeren toeneemt naar mate de leeftijd stijgt en spreekt daarmee de ontwikkelingstheorie van Piaget, hersenonderzoek en literatuuronderzoek tegen (Anderson et al., 2001; Blakemore & Frith, 2005; Peterson-Badali & Abramovitch, 1992; Santrock, 2008). Dit kan op verschillende manieren verklaard worden. Vanuit de theorie van Vygotsky kan een mogelijke verklaring gegeven worden. Hier wordt uiteengezet dat jongeren leren door ervaring (Santrock, 2008). Het is mogelijk dat het begrip over procedures, termen en rituelen van jongeren stijgt naar mate de ervaring met justitie en rechtszittingen toeneemt, en dit in bepaalde mate onafhankelijk is van de ontwikkeling en leeftijd van de jongere.

Daarnaast is het noodzakelijk op te merken dat de manier waarop de rechter zich uit, een grote indruk kan maken op de jongere (De Bruijn, 2008). Het is waarschijnlijk dat de rechter op deze manier ook de beleving en participatie van een jongere tijdens de zitting kan beïnvloeden. De eerder genoemde geobserveerde verschillen tussen de rechters tijdens de zittingen van Zutphen en Breda, lijken samen te hangen met het getoonde cognitieve begrip van de jeugdige verdachte tijdens de zitting. Wanneer dit cognitieve begrip laag lijkt, doordat een jongere tijdens de zitting herhaaldelijk aangeeft bepaalde zaken niet te begrijpen of beperkt reageert op vragen, lijkt de jongere tijdens de zitting minder lang de tijd te krijgen om zijn eigen verhaal weer te geven. De jongeren die niet aangeven moeite te hebben met bepaalde zaken lijken meer ruimte te krijgen voor hun eigen verhaal, zo worden meer open vragen gesteld aan deze jongeren. Dit is in meerdere zaken van zowel de rechtbank in Breda als Zutphen geobserveerd. Een rechter uit Breda lijkt tijdens de zitting bijvoorbeeld veel minder door te vragen bij een jongere die aangeeft de ernst van het delict niet te begrijpen dan bij een andere zaak waarin de jongere dit niet aangeeft. Een andere rechter uit Breda lijkt suggestieve vragen te stellen bij een jeugdige verdachte die beperkt reageert op de vragen. Vaak

geeft deze rechter soms ook zelf al het antwoord op de gestelde vragen. Hier lijkt sprake te zijn van een vicieuze cirkel. De jongeren die minder lijken te reageren of begrip lijken te tonen, krijgen van de rechter ook minder mogelijkheden hiertoe.

Sociaal wenselijke antwoorden kunnen ook als verklaring gelden voor de afwijkende resultaten. Dit is specifiek het geval bij één jongen van veertien jaar. De rechter vertelt tijdens de observatie dat deze jongen een IQ van 57 heeft. De advocaat vult aan dat de jongen de zitting niet kan volgen en sociaal wenselijk antwoordt. Tijdens het onderzoek blijken de antwoorden van deze jongen vaak niet te kloppen. Omdat deze jongen een cognitief gezien laag niveau heeft en 'extreem' scoort worden de resultaten hierdoor beïnvloed.

Sociaal-emotioneel

Onderzocht is wat de sociaal-emotionele beleving is van jongeren tijdens de zitting. Hiervoor is bij de interviews in Breda en Zutphen gevraagd naar hoe de jongeren zich tijdens de zitting hebben gevoeld, hoe het komt dat ze zich zo hebben gevoeld en of de ouders hier een rol in hebben gespeeld. Na afronding van de interviews in Breda is gekozen om twee vragen toe te voegen aan de interviews in Zutphen, betreffende de mate van interesse van de rechter en de manier waarop de jongeren zijn aangesproken door de rechter.

Op de vraag hoe de jongeren zich tijdens de zitting voelen, geeft 50% van de jongeren in Breda aan zich 'normaal' te voelen (tabel 6). Slechts één jongere (10%) verklaart zenuwachtig te zijn, dit wordt omschreven als een 'bekropt gevoel'. De jongere verklaart dat dit gevoel al eerder is voorgekomen, namelijk bij het politieverhoor. Eén jongere (10%) geeft aan zich rot te voelen tijdens de zitting. Eén jongere (10%) geeft aan zich prettig te voelen tijdens de zitting. Bij 20% is geen antwoord op deze vraag verkregen. Van de vijf jongeren die zich 'normaal' voelden, geven drie jongeren aan dat ze hier geen specifieke reden voor hebben. Eén jongere geeft aan dat dit komt doordat hij de rechter vriendelijk vindt. Van de gehele groep uit Breda is dit door de helft als reden aangegeven, ongeacht de ervaren emotie. De overgebleven jongere van de vijf die zich 'normaal' voelen, verklaart dit omdat zijn moeder erbij was. Bij één jongen die niet heeft geantwoord op de vorige vraag komt wel naar voren dat hij vindt dat de rechter goed naar hem heeft geluisterd. Dit geldt volgens hem niet voor de OvJ. Als laatste is door één jongere gezegd dat hij zowel de rechter als de OvJ chagrijnig vond door de manier waarop gekeken is.

Bij drie jongeren is het de vraag of naar waarheid is geantwoord omdat ze tijdens de observaties kwaad, nerveus en gefrustreerd over zijn gekomen. Zo komt de jongere die heeft aangegeven een prettig gevoel te hebben ervaren, gefrustreerd over tijdens de zitting. Dit naar aanleiding van een boze blik en blazende geluiden.

Op de vraag hoe de jongeren in Zutphen zich voelen, toen de rechter hen aansprak, geeft 60% van de jongeren aan dat zij zich zenuwachtig voelen (tabel 6). Hiervan hebben vijf jongeren zich nooit eerder zo gevoeld, één jongere geeft aan zich eerder zo gevoeld te hebben bij zijn brommerexamen. Verder geeft 30% van de jongeren aan zich 'normaal' te voelen en 10% boos. Deze jongere geeft aan zich vaker zo gevoeld te hebben, bijvoorbeeld in de leefgroep in de instelling waar hij verblijft.

Van de 60% die zich zenuwachtig hebben gevoeld verklaart één jongere dat dit komt doordat hij moet voorkomen en één jongere geeft aan dat dit komt doordat zijn moeder heeft aangegeven dat ze het niet meer ziet zitten met hem thuis. Twee jongeren geven aan zich zenuwachtig te voelen omdat zij weten dat ze straf zullen krijgen. Één jongere geeft aan dat hij zich zenuwachtig voelt omdat hij dacht dat de rechter hem boos zou gaan aanspreken. Als laatste geeft één jongere aan geen verklaring te hebben voor zijn gevoel. Verder geeft de helft van de jongeren aan dat de aanwezigheid van de ouders hen een fijn en ondersteunend gevoel heeft gegeven.

In Zutphen is naast de eerste twee vragen ook gevraagd of de jongeren het gevoel hebben dat de rechter zich interesseert voor zijn of haar verhaal. Hier heeft 90% bevestigend op geantwoord (tabel 7). Het maken van oogcontact door de rechter wordt door vier jongeren als reden aangegeven hiervoor. Het ontbrekende oogcontact is voor één jongere (10%) het argument voor zijn mening dat de rechter zich niet interesseerde voor zijn verhaal, dit blijkt ook uit de observatie. Het aantal jongeren die verklaren zich 'goed' aangesproken te voelen bestaat uit 70% (tabel 8). Reden hiervoor is bij één jongere dat de OvJ aan de jongere heeft gevraagd of de jongere bij zijn voornaam genoemd mocht worden. Tevens verklaart één jongere (10%) dat hij niet heeft gelet op de manier waarop hij is aangesproken en één jongere (10%) verklaart dat het 'normaal' is. Slechts één jongere (10%) vindt dat de rechter hem 'heftig' heeft aangesproken. Dit naar aanleiding van de opmerkingen: "Recht zitten, je zit hier bij een rechter" en "Haal je hand eens uit je zak, dat is niet netjes!" Dit is tevens opgevallen bij de observatie als afwijkend van de andere zittingen, waar geen gebiedende wijs met betrekking tot de manieren van de jongeren is gebruikt.

Tabel 6. Gevoel tijdens de zitting van de jongeren in Breda en Zutphen

	Breda	Zutphen
Normaal	5 (50%)	3 (30%)
Zenuwachtig	1 (10%)	6 (60%)
Vervelend	1 (10%)	0 (0%)
Prettig	1 (10%)	0 (0%)
Boos	0 (0%)	1 (10%)
Geen antwoord	2 (20%)	0 (0%)

Tabel 7. *Interpretatie van interesse van de rechter door de jongeren in Zutphen*

	Zutphen
Interesse in het verhaal	9 (90%)
Geen interesse in het verhaal	1 (10%)

Tabel 8. *Interpretatie van de manier van aanspreken van de rechter door de jongeren in Zutphen*

	Zutphen
Goede manier van aanspreken	7 (70%)
Niet op gelet	1 (10%)
Normaal	1 (10%)
heftig	1 (10%)

Naar aanleiding van de deelvraag: 'Welke emoties voelen jongeren tijdens een zitting en hoe voelen jongeren zich bejegend door de rechter?', kan worden geconcludeerd dat jongeren zich overwegend 'normaal' voelen in Breda en overwegend zenuwachtig in Zutphen. Daarbij voelen de jongeren in Zutphen zich overwegend op een goede manier aangesproken. Tevens kan worden geconcludeerd dat de aanwezigheid van de ouders in beide rechtbanken een paar jongeren een gevoel van steun heeft gegeven, al is dit niet overtuigend in alle interviews naar voren gekomen.

Dit resultaat komt niet overeen met de verwachting dat de jongeren de rechtszitting overwegend als vijandelijk ervaren, waarbij emoties als boosheid en verontwaardiging overheersen (Robinson et al., 2007). Uit de resultaten van Breda blijkt namelijk dat geen enkele jongere gevoelens van boosheid of frustratie ervaart. Echter is in de observaties bij drie jongeren naar voren gekomen dat de jongeren kwaad of gefrustreerd overkomen. Mogelijk hebben deze jongeren sociaal wenselijk geantwoord. In Zutphen is één keer naar voren gekomen dat één jongere boos is (10%) (tabel 6). De jongere vindt, in navolging van de verwachting, dat de rechter negatief overkwam. Dit lijkt in verband te staan met zijn woede, aangezien de rest van de jongeren aangeven goed te zijn aangesproken. Aangezien dit slechts één jongere betreft kan dit niet als bevestiging van de verwachting gelden.

Aanvullend is in de literatuurstudie de verwachting naar voren gekomen dat de aanwezigheid van ouders een positieve invloed zou hebben op de gevoelens van de jongeren. Wanneer de ouders worden betrokken bij het strafproces, zal dit namelijk emotionele steun aan de jongeren bieden (Weijers, 2008). Dit is in Breda door 20% verklaard. In Zutphen is dit door 50% verklaard. Wederom geldt dat dit niet als voldoende geacht kan worden om de verwachting te bevestigen.

Met betrekking tot de participatie en naar aanleiding van eerder genoemde operationalisatie van sociaal-emotionele participatie kan worden gesteld dat de jongeren in Breda gering lijken te participeren gezien het feit dat 50% van de jongeren uit Breda niet kunnen weergeven wat ze voelen. Ook vanwege het feit dat 30% van de jongeren uit Breda geen boze emoties uitten, terwijl dit wel in de observaties naar voren is

gekomen. In Zutphen heeft meer dan 50% van de jongeren een emotie ervaren waar ook over is verteld, dit kan worden beoordeeld als een redelijk niveau van participatie. Tenslotte zorgt een goede beoordeling door de jongere van de rechter in Zutphen voor een goede stimulans betreft de participatie.

Morele emoties

Betreft de morele participatie is gekeken of er een verschil te vinden is in de morele emoties tussen *first offenders* en recidivisten. De volgende resultaten komen naar voren. In Breda geven drie *first offenders* (100%) aan spijt te ervaren (tabel 9). Hiervan hebben twee *first offenders* spijt tegenover het slachtoffer en de ouders, en één *first offender* heeft spijt ten opzichte van zichzelf. Voor de recidivisten geldt dat vijf jongeren (71%) gevoelens van spijt ervaren. Drie jongeren ervaren deze gevoelens voornamelijk ten opzichte van zichzelf. Bij de andere twee jongeren is de spijt naar de ouders gericht. Schuldgevoelens worden door twee *first offenders* (66%) aangegeven. Hiervan ervaart één jongere schuldgevoelens ten opzichte van zijn ouders en de andere jongere ervaart dit ten opzichte van het slachtoffer. Bij de recidivisten ervaren vier jongeren (57%) schuldgevoelens ten opzichte van zichzelf. Hiervan geeft één jongere aan zich ook schuldig te voelen tegenover zijn ouders. Het gevoel van schaamte komt bij één (33%) *first offender* naar voren. Schaamte wordt voornamelijk ervaren jegens de ouders en de slachtoffers, maar ook jegens bekende van de jongere. Onder de recidivisten ervaren twee jongeren (29%) gevoelens van schaamte tegenover klasgenoten die van het delict afweten. Tenslotte geldt dat gevoelens van empathie bij één *first offender* (33%) opgemaakt kunnen worden. Empathie blijkt uit de opmerking dat de slachtoffers zich 'machteloos, misbruikt en bedrogen' voelen volgens de jongere. Onder de recidivisten kunnen bij twee (29%) jongeren gevoelens van empathie herkend worden. Voor de overige *first offenders* en recidivisten geldt dat gevoelens van empathie niet worden ondervonden. Dit wordt onder andere opgemaakt uit een opmerking als: "Ik kan me niet bedenken dat het slachtoffer ergens last van heeft."

In Zutphen geven vier *first offenders* (80%) aan spijt te hebben. Drie jongeren ervaren deze emoties jegens hun ouders en het slachtoffer, één jongere heeft spijt tegenover zichzelf. Bij de recidivisten geven ook vier jongeren (80%) aan spijt te hebben. Drie jongeren hebben spijt tegenover hun ouders. Hiervan heeft één jongere ook spijt tegenover het slachtoffer en één jongere ook tegenover de betrokkenen. Eén andere jongere geeft aan spijt te hebben ten opzichte van het slachtoffer en de betrokkenen. Onder 'betrokkene' wordt een persoon gerekend waarop de daad niet specifiek is gericht, maar wel getuigen is geweest van het delict. Voor de gevoelens van schuld komt naar voren dat vier *first offenders* (80%) aangeven zich schuldig te voelen. Twee jongeren ervaren dit tegenover het slachtoffer, één jongere ervaart dit tegenover zijn vrienden en één jongere ervaart dit tegenover de betrokkenen. Bij de recidivisten hebben drie

jongeren (60%) schuldgevoelens. Twee jongeren ervaren dit tegenover de betrokkenen en één jongere ervaart dit tegenover zijn vader. Voor gevoelens van schaamte geeft één (=20%) *first offender* aan dit te ervaren tegenover zijn moeder en het slachtoffer. Onder de recidivisten worden geen gevoelens van schaamte gevonden. Tenslotte geldt dat bij drie *first offenders* (60%) gevoelens van empathie waargenomen worden. Dit wordt onder andere geïnterpreteerd uit het gegeven dat jongeren aangeven hun excuses te hebben aangeboden aan het desbetreffende slachtoffer. Onder de recidivisten worden geen gevoelens van empathie gevonden.

Tenslotte worden verschillende uitspraken van de rechters in zowel Breda als Zutphen geïnterpreteerd als een moreel appèl op de jongeren. Mogelijk kan een uitspraak als: "Vind het erg naar wat je hebt gedaan, het is het meest nare feit van vandaag, denk daar maar eens over na in je bed" het moreel besef aanspreken en zo de ervaring van morele emoties bij de jongeren beïnvloeden. Over de rechters in Breda kan over het algemeen gezegd worden dat tijdens elke zitting geprobeerd is het morele besef van de jongeren aan te spreken. Geobserveerd is dat met name een beroep wordt gedaan op gevoelens van schuld en empathie. Een beroep op empathie wordt opgemaakt uit het gegeven dat rechters vragen naar, of wijzen op, de gevolgen voor het slachtoffer. Een beroep op schuldgevoelens lijken de rechters te doen door de jongere verantwoordelijk te stellen voor zijn daad en te wijzen op de consequenties. Tenslotte lijken zinnen als "In het vervolg moet je echt beter nadenken" en "Ik vind dat je echt moet weten dat het gedrag niet door de beugel kan" te worden gebruikt om de jongeren terecht te wijzen.

Tabel 9. *Aantal en percentages van first offenders en recidivisten die morele emoties ervaren*

	Breda		Zutphen	
	First offenders	Recidivisten	First offenders	Recidivisten
Spijt	3 (100%)	5 (71%)	4 (80%)	4 (80%)
Schuld	2 (66%)	4 (57%)	4 (80%)	3 (60%)
Schaamte	1 (33%)	2 (29%)	1 (20%)	0 (0%)
Empathie	1 (33%)	2 (29%)	3 (60%)	0 (0%)

Terugkomend op de vraag 'of er sprake is van een verschil in het ervaren van morele emoties tussen *first offenders* en recidivisten' kan positief geantwoord worden. Afgezien van het resultaat dat in Zutphen door evenveel *first offenders* als recidivisten gevoelens van spijt worden ervaren, blijkt uit bovenstaande resultaten dat zowel in Zutphen als in Breda meer *first offenders* morele emoties ervaren dan recidivisten. Dit resultaat stemt overeen met de verwachting en het onderzoek van Van der Laan en collega's (2008) dat uitwijst dat meer *first offenders* morele emoties ervaren dan recidivisten. Als verklaring hiervoor wordt gegeven dat recidivisten niet meer onder de indruk zijn van detentie, omdat gewenning is opgetreden. Hierdoor worden minder tot geen morele emoties

ervaren. Bij *first offenders* maakt detentie wel indruk omdat de situatie overweldigend en nieuw voor de jongere is. Jongeren worden hierdoor als het ware 'wakker geschud' en beseffen daardoor wat zij hun ouders aandoen. Hierdoor zijn gevoelens van schuld en schaamte vooral tegenover de ouders gericht. Dit is ook gevonden bij de *first offenders* in Breda, maar deze jongeren geven tevens aan voornamelijk schuld en schaamte te ervaren jegens het slachtoffer. Daarbij hebben deze jongeren ook spijt tegenover hun ouders en het slachtoffers. In Zutphen worden onder de *first offenders* met name de emoties als schaamte en spijt ten opzichte van de ouders ervaren. Schuldgevoelens blijken vooral tegenover de slachtoffers en betrokkenen te bestaan.

De hier bovenstaande verklaring van Van der Laan en collega's (2008) lijkt ondanks het verschil in de context ook toepasselijk voor dit onderzoek, omdat de sfeer van de jeugdstrafzitting indruk dient te maken op de jongeren (Weijers, 2008). Het gevoel dat de jongere niet zomaar naar de rechtbank komt, maar voor een bijzondere gelegenheid, moet gewekt worden. Een andere verklaring voor het verschil tussen *first offenders* en recidivisten kan, gezien het gegeven dat bij recidivisten in Zutphen geen gevoelens van empathie gevonden worden en in Breda bij een gering aantal, liggen in het feit dat delinquente jongeren vaak gefocust zijn op hun eigen gevoelens (Lardén et al., 2006). Met dit gegeven kan mogelijk ook het resultaat verklaard worden dat recidivisten in Breda voornamelijk spijt en schuld ervaren tegenover zichzelf.

Tenslotte is naar voren gekomen dat de rechters in Breda en Zutphen een moreel appèl doen op de jongeren. Gekeken naar de uitspraken van de rechters kan geconcludeerd worden dat het moreel appèl zowel op een paternalistische als op een cognitieve wijze plaatsvindt. In hoeverre het moreel appèl van invloed is op de ervaring van morele emoties kan niet afgeleid worden uit dit onderzoek. Mede omdat de mate waarin de rechters een moreel beroep doen, onderling verschilt. Tenslotte is het vermogen om deze emoties te ervaren afhankelijk van de morele ontwikkeling van de jongeren zelf.

Rol van de advocaat

Betreffende de rol van de advocaat komen de volgende resultaten naar voren. In Breda geven negen (90%) jongeren aan vertrouwen te hebben in hun advocaat (tabel 10) Slechts één (10%) jongen zegt geen vertrouwen te hebben in zijn advocaat. Daarbij voelen alle tien de jongeren (100%) zich gerespecteerd door hun advocaat.

Gekeken naar de band tussen de jongeren en hun advocaat zeggen vier jongeren (40%) dat er geen sprake is van een band tussen hen en hun advocaat, omdat ze hun advocaat daarvoor nog te weinig hebben gezien (tabel 10). Twee van deze vier jongeren geven aan dat het contact dat er wel al is, goed is. Vier andere jongeren (40%) zeggen een goede band te hebben met hun advocaat. Drie van hen geven hiervoor een reden: één jongen noemt als reden dat zijn advocaat jong is: "dan kan hij zich goed inleven,

beter dan een norse oude man". De tweede jongen zegt dat de goede band komt doordat zijn advocaat een vriend van zijn vader is. De derde jongen geeft als reden voor de goede band dat hij zijn advocaat al drie keer thuis heeft gezien. Bij twee jongeren (20%) is het antwoord op deze vraag onduidelijk.

Over het contact dat er voor de zitting is geweest tussen de jongeren en de advocaat kan het volgende gezegd worden: vier jongeren (40%) hebben alleen telefonisch en/of via brieven contact gehad met hun advocaat (tabel 11). Het is niet duidelijk hoe vaak deze jongeren daadwerkelijk (telefonisch of via brieven) contact hebben gehad. Vier andere jongeren (40%) geven aan wel eerder contact te hebben gehad met hun advocaat. Twee van deze vier jongeren hebben hun advocaat twee keer voorafgaand aan de zitting ontmoet, één jongere heeft de advocaat één keer ontmoet en één jongere drie keer. De duur en inhoud van deze ontmoetingen is niet bekend. Bij twee jongeren (20%) is tot slot niet gevraagd hoe vaak en hoe er contact is geweest met de advocaat. Op de vraag "Vind je dat je advocaat je dingen goed heeft uitgelegd?" antwoorden negen van de tien jongeren 'ja'. In Breda is niet gevraagd wat de advocaat heeft uitgelegd.

In Zutphen geven alle jongeren (100%) aan dat zij hun advocaat vertrouwen (tabel 10). Twee van hen zeggen dat dit komt doordat ze meteen een 'goed gevoel' bij hun advocaat hadden. Een andere jongere geeft als reden dat zijn advocate er 'voor hem was' en dat ze alles goed uitgezocht heeft en het verloop van de zitting goed heeft uitgelegd van tevoren. Een andere jongen geeft als reden dat zijn advocaat alle stukken had en zich volgens hem goed heeft voorbereid op de zaak. Bij de andere zes jongeren is de reden voor het vertrouwen niet duidelijk. Verder voelen alle jongeren (100%) zich gerespecteerd door hun advocaat. Daarbij geldt voor de band tussen de advocaat en de jongere dat zeven jongeren (70%) aangeven een goede band te hebben met hun advocaat. De andere drie jongeren zeggen (30%) dat er nog niet echt sprake is van een band, omdat ze hun advocaat pas net kennen.

Vijf jongeren (50%) hebben hun advocaat ontmoet voorafgaand aan de zitting, de gemiddelde duur van deze ontmoeting is één uur (tabel 11). Twee jongeren (20%) hebben hun advocaat één keer telefonisch gesproken. Bij drie jongeren (30%) is niet gevraagd of en hoe lang zij hun advocaat voor de zitting hebben gesproken. Op de vraag: 'Wat heeft je advocaat uitgelegd tijdens deze ontmoetingen of telefoongesprekken?' antwoorden drie jongeren dat de advocaat globaal heeft uitgelegd hoe de zitting zou verlopen en vier jongeren antwoorden dat de advocaat heeft uitgelegd wie er aanwezig zouden zijn en wat voor straf misschien zou worden opgelegd. Alle jongeren vinden dat de advocaat hun eigen strafrechtzaak goed heeft uitgelegd. Eén van deze jongeren weet echter niet wat de taken zijn van de aanwezigen in de rechtszaal en hij begrijpt zijn veroordeling niet.

Tabel 10. *Aantallen en percentages van de door de jongeren ervaren band met de advocaat, het vertrouwen in de advocaat en het respect*

	Breda			Zutphen		
	Band advocaat	Vertrouwen	Respect	Band advocaat	Vertrouwen	Respect
Goed	4 (40%)	9 (90%)	10 (100%)	7 (70%)	10 (100%)	10 (100%)
Geen	4 (40%)	1 (10%)	0 (0%)	3 (30%)	0 (0%)	0 (0%)
Onduidelijk	2 (20%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)

Tabel 11. *Aantallen en percentages van het contact met de advocaat dat heeft plaatsgevonden voorafgaand aan de zitting*

	Breda	Zutphen
Telefonisch en/of per brief	4 (40%)	2 (20%)
Minimaal één ontmoeting voor de dag van de zitting	4 (40%)	5 (50%)
Onduidelijk	2 (20%)	3 (30%)

Naar aanleiding van de deelvraag: 'Hoe wordt de rol van de advocaat beoordeeld door de jongere?', kan voor Breda en Zutphen geconcludeerd worden dat de jongeren hun advocaat vooral zien als degene die hen zal helpen. Het is interessant dat in beide steden de jongeren hun advocaat vooral zien als verdediger van hun zaak. Opvallend is dat de jongeren niet veel waarde lijken te hechten aan de uitleg die de advocaat geeft over het gehele proces. De band met de advocaat, of in sommige gevallen de eerste indruk, wordt in beide steden in bijna alle gevallen als goed omschreven. Slechts één jongere uit Breda geeft geen oordeel hierover en zegt ook dat er geen sprake is van een band. Voorafgaand aan het onderzoek werd verwacht dat er een verband zou zijn tussen de mate van voorbereiding en het vertrouwen van de jongere in de advocaat. Deze verwachting is gebaseerd op onderzoek van Peterson-Badali en collega's (2007), waaruit blijkt dat jongeren met meer kennis over het strafproces meer vertrouwen hebben in hun advocaat. Uit de resultaten van beide steden kan geconcludeerd worden dat niet aan deze verwachting wordt voldaan. Uit de onderzoeksresultaten blijkt namelijk geen verband tussen de mate van voorbereiding en de mate van vertrouwen in de advocaat. Negentien van alle twintig (95%) jongeren geven immers aan hun advocaat te vertrouwen en elf van deze negentien jongeren zeggen ook dat ze een goede band ervaren met de advocaat, terwijl slechts negen van de twintig jongeren (45%) zijn of haar zaak uitgebreid heeft voorbereid met de advocaat. Met een uitgebreide voorbereiding wordt bedoeld: ten minste één ontmoeting voorafgaand aan de zitting waarin met elkaar is gesproken over de zaak en over het verloop van de zitting. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat er mogelijk sprake is van sociaal wenselijke antwoorden op de vragen over het vertrouwen in de advocaat en over de band met de advocaat. Bij een aantal interviews was namelijk de advocaat aanwezig. Ook is het mogelijk dat sommige jongeren uit gemak 'ja' antwoorden, maar eigenlijk niet goed weten wat 'vertrouwen' daadwerkelijk inhoudt.

De jongere die zijn advocaat niet vertrouwt heeft zijn advocaat nog niet eerder gezien. Omdat er slechts sprake is van één jongere die zijn advocaat niet vertrouwt, kan dit niet gelden als bevestiging van de verwachting.

Conclusie

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat enerzijds sprake is van participatie tijdens de rechtszitting, anderzijds lijkt er ruimte te bestaan voor verbetering. Terugkomend op de voorwaarden voor participatie van Hart (1992), blijkt dat uit dit onderzoek niet duidelijk is geworden of de jongeren het doel van de rechtszaak begrijpen. Wel kunnen de jongeren over het algemeen duidelijk weergeven dat de rechter de aangewezen persoon is die het eindoordeel geeft. Vanuit de observaties is als derde gebleken dat jongeren voldoende mogelijkheden krijgen om een betekenisvolle rol te vervullen tijdens de zitting. De rechter geeft de jongeren namelijk voldoende kans om de eigen kant van het verhaal te vertellen. Een kanttekening hierbij is dat bepaalde rechters in beide rechtbanken jongeren waarvan het cognitieve begrip laag is, minder lang de tijd geven voor de eigen visie, dan jongeren waarbij het cognitieve begrip hoger te noemen is. Juist bij jongeren die het verhaal minder concreet kunnen weergeven, is deze ruimte van belang. Ten vierde kan gesteld worden dat, ondanks het gedwongen kader, de mogelijkheid bestaat dat jongeren openstaan voor de rechtszaak en de straftoemeting, omdat erkend wordt iets fout te hebben gedaan, wat samenhangt met de morele emoties. Dit zal de participatie ten goede komen, dit is het meest aannemelijk voor *first offenders*.

Aanvullend blijkt, vanuit de sociaal-emotionele beleving, dat er geringe emoties worden uitgesproken en tevens niet goed over de gevoelens kan worden gereflecteerd. Daarbij heeft het justitieel verleden invloed op deze participatie. Zo beleven *first offenders* meer morele emoties dan recidivisten. Dit lijkt samen te hangen met de cognitieve ontwikkeling, aangezien jongeren leren door ervaring. Het cognitief begrip over de rechtszaak kan bij veelplegers hierdoor hoger liggen dan bij *first offenders*. De bijdrage van de advocaat aan de participatie van de jongeren blijkt matig. Zo vindt er weinig contact plaats tussen cliënt en advocaat ter voorbereiding van de strafzitting.

Opvallend is het vertrouwen dat bijna alle jongeren aangeven te hebben in hun advocaat, terwijl er redelijkerwijze nog geen sprake kan zijn van een band. Een mogelijke reden kan zijn dat er gemakshalve bevestigend op de vraag wordt geantwoord aangezien de jongeren hier niet eerder over na hebben gedacht. Ook kan dit te maken hebben met het gegeven dat de onderzochte jongeren hun advocaat vooral zien als degene die het voor hen op zal nemen en op zal lossen, wat ook naar voren komt in het cognitieve gedeelte bij de beschrijving van de rol van de advocaat. Doordat de jongeren ervan uitgaan dat de advocaat het voor hen oplost, wordt de participatie belemmerd.

Met betrekking tot de participatie kan worden gesteld dat in Breda de participatie minder lijkt dan in Zutphen. Dit wordt gesteld aangezien in Breda minder emoties worden ervaren of weergegeven. Tevens wordt dit gesteld, omdat in Breda bepaalde observaties niet overeen komen met de interviews, in tegenstelling tot Zutphen. Een positieve invloed op de participatie is gevormd door het feit dat de meerderheid van de jongeren in Zutphen de rechter als 'goed' beoordeelt. Dit komt mogelijk doordat de jongeren het gevoel hebben dat er naar hen wordt geluisterd, wat ten goede komt aan de participatie.

Discussie

Dit onderzoek heeft een aantal beperkingen. Allereerst kan sprake zijn van sociaal wenselijke antwoorden van de jongeren. Dit kan tot gevolg hebben dat er een vertekend beeld wordt verkregen van de mate van participatie, doordat de betrouwbaarheid van het onderzoek in gedrang komt. Deze sociale wenselijkheid kan mede versterkt zijn doordat de interviews niet afgenomen zijn in een afgesloten ruimte, en doordat de ouders en advocaat bij bepaalde interviews aanwezig zijn geweest. De observaties kunnen ook een vertekend beeld weergeven van de werkelijke participatie, doordat de onderzoekers aanwezig zijn geweest tijdens de zitting. De rechter, OvJ en advocaat waren voorafgaand aan de zitting bekend met het doel van het onderzoek en kunnen hiermee rekening hebben gehouden.

Ondanks uitleg bij de vragen, is uit de antwoorden van de jongeren opgemerkt dat bepaalde vragen niet begrepen lijken te zijn. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de inhoudsvaliditeit van het onderzoek. Tevens kan gesteld worden dat een verschil in data is opgetreden doordat de onderzoekers tijdens de eerste interviews minder hebben doorgevraagd. Bij het vragen naar het doel van de zitting is niet voldoende doorgevraagd om een conclusie aan deze resultaten te verbinden.

Doordat in het onderzoek twee verschillende interviewlijsten gebruikt zijn, is in Breda een minder volledig beeld verkregen van de participatie. Als voorbeeld is in Breda niet gevraagd naar de precieze uitleg van de advocaat aan de cliënt. Doordat de resultaten bij beide rechtbanken ongelijk zijn, is daarnaast het oordeel over de participatie van de jongeren over het algemeen over de twee plaatsen verschillend. Desondanks is dit verschil niet meegenomen in het onderzoek.

Het onderzoek is verricht door vier onderzoekers met elk een eigen deelvraag en één afgeleide verwachting. Hierdoor is er mogelijk sprake van meer inspeelmogelijkheid als onderzoeker betreffende het eigen onderzoeksdeel. Verder valt veel informatie weg doordat één verwachting per deelvraag uitgekozen wordt, terwijl meerdere verwachtingen opgesteld kunnen worden. Daarnaast is ondanks dat triangulatie en meerdere onderzoekers, niet consequent geobserveerd en genotuleerd met betrekking tot het contact tijdens en na de zitting tussen cliënt en advocaat.

Kijkend naar bovenstaande beperkingen is het wenselijk dat in toekomstig onderzoek allereerst de interviews enkel en alleen met de jongeren plaatsvinden in een afgesloten ruimte. Daarnaast is het belangrijk dat rekening gehouden wordt met de mogelijk korte antwoorden van de specifieke doelgroep en dat bij voorbaat vervolgvragen zijn opgesteld. Ook is het belangrijk dat voor afname van de interviews, door middel van de operationalisatie van de begrippen, wordt nagegaan of met de mogelijke antwoorden op de interviewvragen de lading van de onderzoeksvragen volledig gedekt wordt. Daarnaast is het voor vervolgonderzoek overzichtelijker om uit de deelvragen eenzelfde soort verwachting op te stellen, zodat een conclusie concreter geformuleerd kan worden over een specifiek onderwerp. Tot slot kan nog een aanbeveling voor vervolgonderzoek worden genoemd met betrekking tot het zwijgrecht. Het eventueel toepassen van het zwijgrecht en in hoeverre dit in het belang van het kind is, is in dit onderzoek niet meegenomen. Het is echter interessant om in toekomstig onderzoek te kijken in hoeverre het pedagogisch verantwoord is, wanneer een advocaat een jongere adviseert om gebruik te maken van het zwijgrecht.

Rechters en advocaten dienen te weten hoe ingespeeld moet worden op het cognitieve, sociaal-emotionele en morele ontwikkelingsniveau van elke individuele jongere. Als aanbeveling voor de rechters kan gesteld worden dat gegeven ruimte aan de jongeren niet afhankelijk dient te zijn van de indruk die de rechter heeft van de cognitie van de jongere. Het is belangrijk dat de rechter met name geen suggestieve vragen stelt, zoals: "Heb je nog iets te vragen of zullen we het maar hierbij laten?". Daarbij is het belangrijk dat vooral open vragen gesteld worden in plaats van gesloten vragen, waardoor een jongere de kans krijgt zijn eigen antwoord vorm te geven. De rechter dient hierbij rekening te houden dat niet iedere jongere in staat is om adequaat een open vraag te beantwoorden. Wanneer geen duidelijk antwoord wordt verkregen, kan een half open vraag uitkomst bieden. Een aanbeveling voor advocaten zou kunnen zijn de jongeren duidelijk te maken dat zij ook een grote rol hebben in de eigen verdediging en dat een uitgebreide voorbereiding met de jongere van positieve invloed is op de participatie. Zo zou de advocaat initiatief moeten nemen om minimaal één ontmoeting met de jongere voorafgaand aan de zitting te plannen. Het proces en de eventueel verwachte straf zouden dan kunnen worden besproken. De jongere zal zich hierdoor meer betrokken voelen bij de zaak en daardoor mogelijk beter participeren.

Tot slot kan worden aanbevolen dat het mogelijk bevorderend voor de participatie werkt, wanneer jongeren de mogelijkheid krijgen vragen te stellen aan de advocaat tijdens de zitting. Deze mogelijkheid zou voorafgaand aan de zitting moeten worden benadrukt aan de jongere.

Literatuurlijst

- Anderson, V. A., Anderson, P., Northam, E., Jacobs, R., & Catroppa, C. (2001). Development of executive functions through late childhood and adolescence in an Australian sample. *Developmental Neuropsychology, 20*, 385-406.
- Bakker, M. (2009). De autoritatieve kinderrechter: effecten op jeugdige delinquenten. Afstudeerscriptie Orthopedagogiek, Universiteit Utrecht.
- Barigga, A. Q., Sullivan-Cosetti, M., & Gibss, J. C. (2009). Moral cognitive correlates of empathy in juvenile delinquents. *Criminal Behaviour and Mental Health, 19*, 253-264.
- Blakemore, S., & Frith, U. (2007). *The learning brain. Lessons for education*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Boccaccini, M. T., & Brodsky, S. L. (2002). Attorney-client trust among convicted criminal defendants: preliminary examination of the attorney-client trust scale. *Behavioral Sciences and the Law, 20*, 69-87.
- Boeijs, H. R. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Crawford, E., & Bull, R. (2006). Teenagers difficulties with key words regarding the criminal court process. *Psychology, Crime & Law, 12*, 653-667.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., et al. (2003). Peer rejection and social information-processing factors in the development of aggressive behavior problems in children. *Child development, 74*, 374-393.
- Dickens, J. (2005). Being 'the epitome of reason': The challenges for lawyers and social workers in child care proceedings. *International journal of law, policy and the family, 19*, 73-101.
- Eldering, L. (2008). *Cultuur en Opvoeding. Interculturele pedagogiek vanuit ecologisch perspectief*. Rotterdam: Lemniscaat.
- Fischer, K. W., Shaver, P. R., & Carnochan, P. (2009). How emotions develop and how they organize development. *Cognition and emotion, 4*, 81-127.
- Geest, V. van der, Blokland, A., & Bijleveld, C. (2009). Delinquent Development in a Sample of High-Risk Youth Shape, Content, and Predictors of Delinquent Trajectories from Age 12 to 32. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 46*, 111-143.
- Grisso, T. (2004). *Double jeopardy: Adolescent offenders with mental disorders*. Chicago: University of Chicago press.
- Grisso, T., Steinberg, L., Woolard, J., Cauffman, E., Scott, E., Graham, S. et al. (2003). Juveniles competence to stand trial: A comparison of adolescents and adults capacities as trial defendants. *Law and Human Behavior, 27*, 333-363.

- Hart, R. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: Unicef.
- Hart, H. 't, Boeije, H. R., & Hox, J. J. (2006). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Hirschi, T. (1974). *Causes of Delinquency*. Berkeley: university of California Press.
- Jonge, G. de (2008). De verdediging van jongeren. In: I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 149-160). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Kail, R. (1997). Processing time, imagery, and spatial memory. *Journal of Experimental Child Psychology*, 64, 67-78.
- Laan, A. M. van der, Vervoorn L., Schans, C. A. van der, & Bogaerts, S. (2008). *Ik zit vast*. Den-Haag: Boom juridische uitgevers.
- Lapsey, D. K., Harwell, M. R., Olson, L. M., Flannery, D., & Quintana, S. (1984). Moral judgement, personality, and attitude to authority in early and late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 13, 527-542.
- Lardén, M., Melin, L., Holst, U., & Langström, N. (2006). Moral judgement, cognitive distortions and empathy in incarcerated delinquent and community control adolescents. *Psychology, Crime & Law*, 12 (5), 453-462.
- Larson, R. W., & Brown, J. R. (2007). Emotional development in adolescence: what can be learned from a high school theater program? *Child Development*, 78, 1083-1099.
- McGloin, J. M., & Pratt, T. C. (2003). Cognitive ability and delinquent behavior among inner-city youth: A life-course analysis of main, mediating, and interaction effects. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47, 253-27.
- Nuytiens, N., Christiaens, J., & Eliaerts, C. (2008). Stoppen of doorgaan? In I. Weijers & C. Eliaerts (Eds.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 415-427). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Oude Breuil, B. C. M. (2005). *De Raad voor de Kinderbescherming in een multiculturele samenleving*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Peterson-Badali, M., & Abramovitch, R. (1992). Children's knowledge of the legal system: Are they competent to instruct legal counsel? *Canadian Journal of Criminology*, 34, 139-160.
- Peterson-Badali, M., Care, S., & Broeking, J. (2007). Young people's perceptions and experiences of the lawyer client relationship. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 375-401.
- Pierce, C. S., & Brodsky, S. L. (2002). Trust and understanding in the attorney-juvenile relationship. *Behavioral Sciences and the Law*, 20, 89-107.
- Robinson, R., Roberts, W. L., Strayer, J. & Koopman, R. (2007). Empathy and emotional

- responsiveness in delinquent and non-delinquent adolescents. *Social Development, 16*, 555-579.
- Robson, C. (2002). *Real World Research*. Malden: Blackwell Publishing.
- Ruijsendaal, D. (2002). *De rol van de advocaat in jeugdstrafzaken*. Amsterdam: Kluwer.
- Ryan, E. P., & Redding, R. E. (2004). A review of mood disorders among juvenile offenders. *Psychiatric services, 12*, 1397-1407.
- Sage, L. Ie, (2006). Het geweten van jeugdige delinquenten: negeren of behandelen? *Pedagogiek, 26* (1), 82-99.
- Sanborn, J. B. (2001). A parens patriae figure of impartial fact finder: Policy questions and conflicts for the juvenile court judge. *Criminal Justice Policy Review, 12*, 311-332.
- Santrock, J. W. (2005). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Sarat, A., & Felstiner, W. L. F. (1988). Vocabularies of motive in lawyer/client interaction. *Law and Society Review, 22*, 737-769.
- Saywitz, K., Jeanicke C., & Camparo L. (1990). Children's knowledge of legal terminology. *Law and Human Behavior, 14*, 523 -535
- Schuytplot, A. (1999). Ouders en kinderen in de rechtszaal: begrip en onbegrip van juridische procedures. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs, 15*, 225- 238.
- Scott, E. S., & Steinberg, L. (2008). Adolescent Development and the Regulation of Youth Crime. *Future of Children, 18*, 15-33.
- Stams, G. J., Brugman, D., Deković, M., Rosmalen, L. van, Laan, P. van der, & Gibbs, J. C. (2006). The Moral Judgment of Juvenile Delinquents: A Meta-Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology, 34*, 697-713.
- Steinberg, L. (2009). Adolescent Development and Juvenile Justice. *Annual Review of Clinical Psychology, 5*, 459-85.
- Steketee, M., Woerds, S. ter, Moll, M., & Boutellier, H. (2006). *Herstelmiddel voor jeugdigen in Nederland*. Assen: Verwey Jonker instituut.
- Weerman, F. M. (2001). Controlebenaderingen. In E. Lissenberg, S. van Ruller & R. Van Swaeningen (Eds.), *Tegen de Regels IV: een inleiding in de criminologie* (135-152). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Weijers, I. (2002). The moral dialogue: a pedagogical perspective on juvenile justice. In I. Weijers & A. Duff (Eds.), *Punishing Juveniles: Principle and Critique* (pp.135-154). Oxford: Hart.
- Weijers, I. (2004). Requirements for communication in the courtroom: a comparative perspective on the Youth court in England/Wales and The Netherlands, *Youth Justice. The Journal of the National Association for Youth Justice, 4*, 22-31.

- Weijers, I. (2008). De pedagogische opgaven van de jeugdstrafzitting. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 315-323), Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I., & Eliaerts, C. (2008). Jeugdcriminaliteit: wetenschappers over een brandend vraagstuk. In I. Weijers & C. Eliaerts (Eds.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 13-22). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I., & Hokwerda, Y. M. (2003). Patterns and Possibilities for Pedagogical Communication in Juvenile Courts: England and Wales and The Netherlands. In F. Dünkel & K. Drenkhahn (Eds.), *Youth Violence: New Patterns and Local Responses* (pp. 679-690). Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität.
- Weijers, I., & Rap, S. (2008). Een landenvergelijking. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 161-172), Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Bijlage 1

Versie 1: Gebruikt in Breda

In hoeverre is er sprake van actieve participatie van de jongere tijdens de zitting?

Als je het goed vindt ga ik nu een aantal vragen aan je stellen over de zitting. Zo wil ik proberen om er achter te komen wat jij nou precies van de zitting vond. Zodat de zitting in het vervolg nog beter kan aansluiten op jongeren zoals jijzelf. Als er iets is wat niet duidelijk is of als er iets anders is, kun je het meteen zeggen, oke? Ik begin nu eerst met een aantal basisvragen.

1. Wat is je leeftijd?
2. Wat voor onderwijs volg je op dit moment?
3. In welke klas zit je?

Cognitief begrip

4. Was de zitting voor jou duidelijk (heb je alles goed begrepen)?
  - a. Zo nee, wat was voor jou lastig? Hoe kwam dit zo?
  - b. Zijn er woorden of termen die je niet begreep?
5. Zou je me kunnen vertellen wat voor rol de rechter, officier van justitie en advocaat hebben?
6. Had je vragen willen stellen aan je advocaat tijdens de zitting? Waarover?
7. Snap je de uitspraak die de rechter gedaan heeft?
  - a. Ben je het hier mee eens? Waarom?
8. Wat zou jij anders doen als je het voor het zeggen had in de zitting of als jij de rechter/officier van justitie zou zijn?

Sociaal-emotioneel

9.
  - a. Hoe voelde je toen de rechter je aansprak?
  - b. Heb je je eerder zo gevoeld of is dit voor het eerst?
10.
  - a. Hoe komt het dat je je zo voelde?
  - b. Heeft de aanwezigheid van je je ouders hier invloed op?

Rol van de advocaat

Vertrouwen

11. Wat vind je van jouw advocaat?
12. Hoe is de band tussen jou en je advocaat?
13. Vertrouwde je je advocaat?
14. Voel je je gerespecteerd door je advocaat?

Begrip

15. Vind je dat je advocaat je dingen goed heeft uitgelegd?

Morele emoties

16. Heb je gevoelens van spijt? Met spijt wordt bedoeld dat wat je hebt gedaan als verkeerd ziet en dat je het graag zou willen terugdraaien of goed maken.
- Waarover heb je spijt? tegenover je ouders of het slachtoffer?
  - En waarom heb je spijt?
  - Kun je uitleggen wat je dan voelt of denkt?
17. Heb je gevoelens van schuld? Met schuld wordt bedoeld dat je zelf inziet dat jij het hebt gedaan en dat je ook verantwoordelijk voelt voor wat je hebt gedaan en de gevolgen daarvan.
- Waarover voel je je schuldig? bijvoorbeeld tegenover je ouders, de personen die het slachtoffer zijn geworden van de daad?
  - Waarom voel je je schuldig?
  - Kun je uitleggen wat je dan voelt of denkt?
18. Heb je gevoelens van schaamte? Een gevoel van schaamte is bijvoorbeeld dat je jezelf vervelend voelt over hetgeen wat je gedaan hebt als anderen je daarover aanspreken. Je kunt dan bijvoorbeeld het gevoel krijgen dat je op dat moment het liefst zou willen weglopen.
- Waarover schaamt je je?
  - Kun je uitleggen wat je dan voelt of denkt?

Versie 2: Gebruikt in Zutphen

Interviewvragen: In hoeverre is er sprake van participatie van de jongere tijdens de zitting?

Als je het goed vindt ga ik nu een aantal vragen aan je stellen over de zitting. Zo wil ik proberen om er achter te komen wat jij nou precies van de zitting vond. Zodat de zitting in het vervolg nog beter kan aansluiten op jongeren zoals jijzelf. Als er iets is wat niet duidelijk is of als er iets anders is, kun je het meteen zeggen, oke? Ik begin nu eerst met een aantal basisvragen.

1. Wat is je leeftijd?
2. Wat voor onderwijs volg je op dit moment?
3. Is dit de eerste keer dat je voor de rechter moet verschijnen?

Cognitief begrip

4. Was de zitting voor jou duidelijk (heb je alles goed begrepen)?
  - c. Zo nee, wat was voor jou lastig? Hoe kwam dit zo?
  - d. Zijn er woorden of termen die je niet begreep?
5. Zou je me kunnen vertellen wat voor rol de rechter, officier van justitie en advocaat hebben?
6. Had je vragen willen stellen aan je advocaat tijdens de zitting? Waarover?
7. a. Snap je de uitspraak die de rechter gedaan heeft?

b. Ben je het hier mee eens? Waarom?

8. Weet je waarom je voor de rechter moest verschijnen?

Sociaal-emotioneel

9. a. Hoe voelde je toen de rechter je aansprak?

b. Heb je je eerder zo gevoeld of is dit voor het eerst?

10. a. Hoe komt het dat je je zo voelde?

b. Heeft de aanwezigheid van je ouders hier invloed op?

11. Had je het gevoel dat de rechter zich interesseerde voor jouw verhaal?

12. Wat vond je van de manier waarop de rechter jou aansprak?

Rol van de advocaat

Vertrouwen

13. Wat vind je van jouw advocaat?

14. Hoe is de band tussen jou en je advocaat?

15. Vertrouwde je je advocaat?

16. Voel je je gerespecteerd door je advocaat?

Begrip

17. Vind je dat je advocaat je dingen goed heeft uitgelegd?

Morele emoties

18. Heb je gevoelens van spijt? Met spijt wordt bedoeld dat wat je hebt gedaan als verkeerd ziet en dat je het graag zou willen terugdraaien of goed maken.

a. Waarover heb je spijt? tegenover je ouders of de persoon die de dupe is geworden van jou handelen.

b. En waarom heb je spijt?

e. Kun je uitleggen wat je dan voelt of denkt?

19. Heb je gevoelens van schuld? Met schuld wordt bedoeld dat je zelf erkent dat jij het hebt gedaan en dat je ook verantwoordelijk voelt voor wat er is gebeurd en de consequenties daarvan.

a. Waarover voel je je schuldig? bijvoorbeeld tegenover je ouders, de personen die het slachtoffer zijn geworden van de daad?

b. Waarom voel je je schuldig?

c. Kun je uitleggen wat je dan voelt of denkt?

20. Heb je gevoelens van schaamte? Een gevoel van schaamte is bijvoorbeeld dat je jezelf vervelend voelt over hetgeen wat je gedaan hebt als andere je daarover aanspreken. Je kunt dan bijvoorbeeld het gevoel krijgen dat je door de grond zou willen zakken of dat je op dat moment het liefst zou willen weglopen.

a. Waarover schaamt je je?

b. Kun je uitleggen wat je dan voelt of denkt?

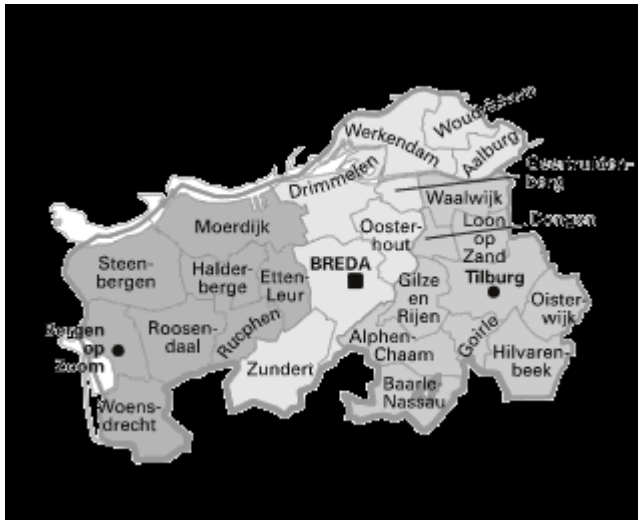
21. Heb je nagedacht wat de gevolgen van je daad voor het slachtoffer waren?

22. Zou je iets willen goedmaken?

23. Vind je het rechtvaardig wat de rechter heeft besloten?

24. Wat zou jij anders doen als je het voor het zeggen had in de zitting of als jij de rechter/officier van justitie zou zijn?

Bijlage 2

Figuur 1. Arrondissement West-Brabant

Figuur 2. Arrondissement omgeving Zutphen

Bijlage 3

Breda, zitting 30 maart 2010, zaak 1

Bij deze jongen zijn de ouders niet aanwezig, de aanklacht is mishandeling van een leeftijdsgenoot. De jongen zou op het verzoek van het slachtoffer hem hebben geslagen. Dit zouden meer jongens hebben gedaan bij het slachtoffer. Het slachtoffer heeft autisme en slikt medicijnen, hierdoor zou het slachtoffer geen pijn voelen.

Observatie 1

Rechter vraagt toestemming en geeft uitleg over onze aanwezigheid. Rechter vraagt of R begrijpt wat de officier zegt met betrekking tot de wijziging tenlastelegging.

Moreel: Mishandeling: 6 jongens slaan op 1 jongen, omdat hij zegt niks te voelen. Hij wil een pakje sigaretten als iedereen hem mag slaan. R voelt zich zelf het slachtoffer. Hij is zelf op zijn arm geslagen, iedereen sloeg en alleen tegen hem werd aangifte gedaan.

Cognitief: R zegt dat hij zelf bepaalde zinnen niet meer goed kan herinneren, omdat het al erg lang geleden is. Hij interrumpeert en ontkent bepaalde uitspraken van rechter. Hij lijkt genoeg woordenschat te hebben, maar niet genoeg inzicht te hebben in sommige zaken. Hij lijkt de gevolgen van zijn daden niet te overzien. Een eerdere taakstraf heeft hij niet uitgevoerd. Na uitleg zegt de rechter dat dit niet erg sterk over komt: 'je hebt wel geaccepteerd, maar waarom voer je die dan niet uit?' R zegt er zelf ook van te balen. Moeder is niet aanwezig omdat ze het niet zo belangrijk vond en vader moest werken. R zegt over de daad: 'Ik weet ook wel dat ik het nooit had moeten doen'. Rechter zegt hierop: 'ik wil je toch nog even meegeven, het slachtoffer Raoul had een beperking'.

De officier heeft het over PDD-NOS van slachtoffer. Ze praat heel snel, maar bespreekt wel alles. Vanaf feit, naar hoe dit uitgelegd wordt, naar wat bewezen wordt en een passende afdoening. Rechter zegt daarop: 'Begrijp je wat de officier zegt?'

Moreel: R zegt dat hij niet tegen de feit ingaat, hij wil zijn vrienden niet betrekken en het kost me allemaal veel te veel tijd en moeite. Rechter zegt dat de zaak qua narigheid er uit springt. 'Denk daar nou eens over na als je 's avonds in je bed ligt. Spreken wij dit af? Kan ik er van uit gaan dat je dit doet?'

Observatie 2

Communicatie: Het tempo van de officier is erg hoog, en de articulatie is niet altijd duidelijk. Ik kan het zelf wel volgen, maar het gaat erg snel. Verder worden er weinig afkortingen gebruikt maar wel wordt in jargon gesproken. Daarbij wordt het jargon niet verduidelijkt. Rechter: Tempo is goed te volgen en komt duidelijk over. Ook wordt weinig gebruik gemaakt van jargon en afkortingen, daarbij verduidelijkt de rechter een aantal keer wat ze bedoeld. Verder vraagt de rechter weinig door. De advocaat, heeft een redelijk hoog tempo en heeft een duidelijke articulatie.

Inhoud: Rechter vraagt naar wat voor opleiding hij doet, en vooral naar zijn vrijetijdsbesteding en of hij een vriendin heeft. Rechter: 'Vind het erg naar wat je hebt gedaan, meest nare feit van vandaag, denk daar maar eens over na in je bed' 'Wat voor jongen is het slachtoffer?' 'Had je die jongen nu echt moeten slaan, je weet dat die jongen niet helemaal normaal is' 'Ook al had je toestemming dat is toch niet goed om het dan te doen' De jongen geeft verder aan dat hij weet dat hij het niet had moeten doen ondanks dat het slachtoffer toestemming gaf. De jongen accepteert de straf en gaat zijn best ervoor doen.

Observatielijst

Moreel: De jongen toont weinig spijt of schaamte, maar wel schuldgevoelens.

Emoties: Hij is redelijk brutaal en onverschillig. Van huilen, zenuwachtig of verlegen zijn is geen sprake.

Lichaamshouding: Hij heeft een geïnteresseerde houding en zit stil.

Cognitief: Het begrip van de verdachte lijkt redelijk, maar het inzicht in de ernst lijkt minder.

Communicatie: Hij is erg spraakzaam en kan samenhangend vertellen, ook interrumpeert hij soms anderen. De jongen praat hard, vooral als hij het idee heeft helemaal in zijn recht te staan.

Uitgewerkt interview met interpretaties schuin gedrukt

- De jongen heeft al eerder een taakstraf gehad voor een geweldsdelict.

1. 19 jaar. Hij was 16 jaar bij eerste delict.

2. Geen. Hij heeft vast werk. Heeft vmbo gedaan en bij marechaussee

3. 1x eerder

4. A ja B nee (*De zitting is duidelijk, er zijn geen termen die onduidelijk zijn*)

5. Rechter: beslissen hoe het er aan toe is en wat consequenties zijn (*juiste weergave rol: beslissen en consequenties*)

Officier: die zal uh, weet ik niet precies

Advocaat: ja nooit contact mee gezocht, 1 brief heeft hij gestuurd, hij wil mijn tekst opbouwend voordragen.

6. Nee (*geen vragen stellen over zitting aan advocaat*)

7. A Ja B ja, want het kost me veel te veel tijd. Mijn vaders werk lijdt eronder, kost hem iedere keer een dag. (*snapt de uitspraak, is het er mee eens door tijdgebrek!*)

8. Niet gevraagd

9. A ik voelde me normaal, niet anders dan als anderen me aanspreken (*normaal gevoel*) B. geen gevoel losgemaakt

10. en 11. niet gevraagd
12. rechter: direct, streng officier: minder streng. (*streng aangesproken*)
13. vast een goede man, paar keer gebeld, die brief heb ik direct weggegooid, werkt toch niet (*vrij onverschillig over advocaat en over zijn eigen strafzaak*).
14. Band is er niet, ik zie hem nu voor het eerst (*geen band*)
15. ik vertrouw alleen me eigen (*geen vertrouwen*)
16. ja (*voelt zich gerespecteerd*)
17. hij heeft geen begrippen uitgelegd. Hoe het zit als je de 1^e keer de taakstraf accepteert heeft hij wel goed uitgelegd (*geen oordeel over hoe hij de uitleg vindt*)
18. Nee, na uitleg: had ik het niet gedaan, maar ja nu is het gebeurd. Ik voel me in de steek gelaten door getuige die me verraden heeft, niet door mn vrienden ofzo. (*wel spijt tegenover slachtoffer*)
19. Ik voel me er zeker verantwoordelijk voor, alleen voor 1 klap. Wel schuld tegenover zichzelf. Niet tegenover slachtoffer, zou niet weten waar mn ouders last van zouden moeten hebben. (*schuld tegen over zichzelf*)
20. Nee, ik kan er heel goed over praten. (*geen schaamte*)
21. Ik hoop dat ie zich nu goed voelt. De daad heeft geen gevolgen voor hem. (*geen empathie*)
- 22./23. niet gevraagd.
24. Ik zou niks anders doen, het is zo iets achterlijks.